Poštarina plaćena u gotovom

BR. 11. ZAGREB, STUDENI 1936. GOD. LXII.

P a v i č i ć dr. Slavko
odvjetnik Z a g r e b
Palmotićeva ul. 26

SADRŽAJ:

Sticanje nekretnina; — dr. L e n a c R i k a r d, odvjetnik u Sušaku 481
Pokušaj pojmovne definicije staleške države; — dr. T i n t i-H a l p e r A l e k s a n d e r iz Beča . . 492
»Odgovor« gosp. prof. dra Markovića Čede na obranu predosnove gradj. zakonika; — dr. M a u r o v i ć I v a n, sveuč. profesor u Zagrebu 499
O povratu i realnom sticaju; — dr. K a t u r i ć J o v a n, apelacioni sudac u Novom Sadu 508
Primjena § 78. zakona o činovnicima; — dr. J a r h i M. iz Sarajeva 519
Pravosudje:
a) Gradjansko 523
b) Kazneno 525
Društvene vijesti 526
Literatura 526
Svaštice 527

22018

MJESEČNIK
GLASILO PRAVNIČKOGA DRUŠTVA

Uredili:

GOD. LXII. Dr. Edo Lovrić, kr. sveuč. prof. ZAGREB 1936.
STUDENI Dr. Ivo Politeo, odvjetnik BROJ 11.

Sticanje nekretnina

(Ujedno prilog k tumačenju st. I. § 35. financ. zakona za god. 1936/37.)

Napisao dr. Lenac Rikard, odvjetnik u Sušaku

Zaključkom okružnoga suda u Sušaku od 28. srpnja 1936. br. Pl 155/36. preinačen je zaključak sreskoga suda u Krku od 16. travnja 1936. br. E. 42/20. uz obrazloženje, u kojem je u cijelosti prikazano stanje stvari, te se ovdje doslovce prepisuje:

»C. L. je dugovao predlagatelju P. A. iznos od Lit. 804.94. Ovaj posljednji, da dodje do naplate svoje vjeresije, zatražio je dražbu nekretnina vlasnosti C. L. Prijedlogu je udovoljeno i dražba održana 10. lipnja 1920. Na dražbi je predlagatelj P. A. kupio za sebe prodane nekretnine C. L. Izdano je zatim dneva 20. linpja 1920. dosudjenje vrhu prodanih odnosno kupljenih nekretnina, koje je i u gruntovne knjige zabilježeno. Dneva 24. kolovoza 1920. je održano i razdiobno ročište, te je iz spisa razvidno, da je dražbeni kupac P. A. pravovremeno i u redu ispunio dražbene uvjete. Po propisima ovršnoga reda sud ne provodi uknjižbu s ureda, nego samo na prijedlog, i radi toga je dražbeni kupac P. A. morao podnijeti prijedlog, da se njemu dostale nekretnine na dražbi upišu na njegovo ime. Kako on toga nije učinio, sud je posve ispravno stavio spis ad acta. Kad je zatim P. A. dneva 11. travnja 1936. učinio prijedlog za uknjižbu, sud je najprije njegovom prijedlogu udovoljio, i donio zaključak za dozvolu uknjižbe, a poslije nekoliko dana je donio drugi zaključak, kojim je poništio svoj prvi zaključak time, da ostaje na snazi predjašnje gruntovno stanje, sa motivacijom, da je predlagatelj P. A. talijanski državljanin, a prema propisu § 35. financ. zakona za 1936/7. strani podanici nemaju ni na koji način sticati pravo svojine nekretnina bez prethodnog odobrenja Ministra vojske i mornarice i Ministra unutrašnjih djela.

Proti tomu zaključku je predlagatelj uložio rekurs. Rekurs je osnovan. Predmet spora je uknjižba nekretnina, koje je predlagatelj kao dražbeni kupac dostao na dražbi još dneva 10. lipnja 1920. U smislu propisa §§ 156. i 370. (? valjda 237.) O. R. dražbeni kupac stječe vlasničko pravo na nekretninama ne uknjižbom, već samim dosudjenjem. Dosudjenje je naime jedan poseban pravni oblik, putem ovršnog reda stvoreni posebni način prenosa vlasnosti dražbene nekretnine na

kupca. Prema tomu dosudjenje, ako nije učinjen prigovor, ima svoj učinak sa njegovom objavom, što znači, da dražbeni kupac ovim momentom, a ne po pravomoćnosti zaključka postaje vlasnik nekretnina samo je predaja nekretnina i uknjižba vlasničkog prava ovisna o resolutivnom uvjetu, koji se sastoji u ispunjenju dražbenih uvjeta. Pošto je predlagatelj ispunio dražbene uvjete, on je uslijed toga u času objavljivanja dosudjenja stekao pravo vlasnosti na prodanim nekretninama, i to stečeno pravo vlasnosti financ. zakon za 1936./37. ne može mu staviti izvan snage. Učinak dosudjenja je prema tomu konstitutivnog, a ne deklarativnog značaja, i zbog tih razloga valjalo je rekurs kao na zakonu osnovan uvažiti i donijeti gornji zaključak«.

Taj zaključak okružnoga suda u Sušaku bez ikakove je sumnje pravno opravdan: uskraćivanje uknjižbe prava vlasništva dostalcu nekretnine pravno snažno kupljene na javnoj dražbi, koji je udovoljio takodjer i svim dražbenim uvjetima, protivilo bi se najelementarnijemu pravnomu osjećaju. Drugo je pitanje: I. da li je i obrazloženje te meritorno opravdane sudačke rješidbe pravno ispravno, a naročito: II. je li pravno ispravno pozivati se na propis § 35. ili točnije na propis 1. stavke § 35. financ. zakona za 1936./37.: 1. u opće bilo u kojem slučaju, a napose 2. u slučaju, kada je pravni naslov za sticanje vlasnosti nekretna dobra postignut već prije, nego li je financ. zakon zadobio pravnu snagu.

I. — U pravnoj su literaturi podvojena mišljenja o pravnoj snazi dosudjenja (Zuschlag) nepokretna dobra prodana na javnoj dražbi, pa dok imade pisaca, koji tvrde, da dostalac već samim dosudjenjem stiče pravo vlasnosti dostala dobra, drugi cijene, da se dosudjenjem stiče samo pravni naslov vlasništva, koje se zatim ondje, gdje se vode zemljišne knjige, postizava kao kod svakoga inoga derivativnoga tečenja samo uknjižbom. Pitanje se na prvi mah prikazuje čisto teoretskim, jer, navlastito u novijim izvršnim zakonima — kao austrijski ovršni red od 27. svibnja 1896. i naš zakon o izvršenju i obezbjedjenju od 9. srpnja 1930. što su — materija je tako razradjena, da redovito o pravima i dužnostima dostalca i o faktičnim posljedicama dosude u praksi ne može da bude dvoumice. A ipak različito shvaćanje dosudjenja u pojedinim slučajevima može imati utjecaja na judikaturu, i eto teoretski sporno mišljenje upotrijebio je naš sud u gore navedenom slučaju, da opravda preinaku rješenja, koje se normalnomu pravnomu osjećaju činilo odvratnim.

Sud se poslužio tom prilikom prilično točnom parafrazom komentara dra G. Neumanna k § 156. austr. ovršnoga reda. Dr. Neumann naime odlučno zastupa mišljenje pisaca, što u samom dosudjenju naziru »ovršnim redom (j 237. st. 1.) stvorenu osobitu vrst prenosa vlasništva dražbovane neketnosti na dostalca«, pa nastoji da taj nazor potkrijepi i riječima zakona, i pozivom na izvještaj odbora, kojima je povjerena bila izradba ovršnoga reda, i sa par rješitaba vrhovnoga suda bečkoga, koje bi taj nazor tobož usvajale.

Ma da se oslanja na mišljenja odličnih pravnih pisaca (Randa: »Eigentumsrechte«, Strohal: »Zur Lehre vom Eigentum an Immobilien« i dr.), koja se poglavito povodom stilizacije § 237. O. R. proširiše u novijoj austrijskoj pravnoj literaturi (tako u Scheyovom izdanju o. g. z. od 1916., pa u najnovijem tumaču o. g. z. izdanom po Klangu 1931.), Neumannovo razlaganje ipak ne uvjerava, i pričinja se ishitrenom i samovoljnom obranom nedovoljno osnovane teorije, u očiglednoj protimbi sa stvarnošću i s odredbom § 431. o. g. z. Jer, nema doduše sumnje, da izmedju sticanja vlasnosti pravnim poslom s dotadanjim vlasnikom i sudbenim otsvajanjem na javnoj dražbi postoji izvjesna razlika, te dok je prenos vlasništva pravnim poslom izmedju otudjivaoca i novoga stečnika redovito forma derivativnoga tečenja, o sticanju putem dražbovanja moglo bi se u neku ruku dopustiti, da se p r i b l i ž a v a originarnim vrstima tečenja, kako se to čita u materijalijama k O. R. (II. str. 659) i u rješidbi vrhovnoga suda bečkoga od 2. srpnja 1907. br. 8497 (Zbirka, N. F. br. 3831). Približava se samo u toliko, što kod dražbenoga čina ne učestvuje vlasnik izravno kao stranka, ali ipak niti je dražbovana stvar, koja još ili koja više nema vlasnika, niti se dade dražbovanju samomu poreći priroda pravnoga posla. Očigledna je pogrješka iz razlika, koje postoje izmedju obične kupoprodaje i prodaje dražbene, izvoditi, da samim dosudjenjem na dražbi dostalac prema našemu pozitivnom pravu može steći v l a s n i š t v o dražbovane nekretnine, da samom objavom dosudjenja, već i prije njegove pravne snage, dražbovana nekretnina prelazi u vlasnost dostalca, pa da s toga tude ne dolazi do primjene odredba § 431. o. g. z., nego da uknjižba prava vlasnosti u tom slučaju imade samo deklaratorno, a ne konstitutivno značenje.

Zakon je morao ići za tim, da se vrijednost dosudjenja izrečena na dražbi neposredno, odmah istakne, — morao je uznastojati, da se dužniku, vlasniku nekretnine redovite dražbovane protiva njegove volje, onemogući promjena posjedovnoga stanja na štetu dostalca, — morao je snabdjeti dostalca garancijama, da će i primiti onu i onakovu nekretninu, kakova je označena i opisana u dražbenim uvjetima, morao je svojim odredbama zamijeniti brigu i pomnju, koja je kod privatne kupoprodaje prepuštena samim ugovaraocima, napose kupcu. Morao je to tim više, što privatna kupoprodaja stvari, bilo pokretne, bilo nepokretne, zadobiva samim ugovorom pravnu snagu, te redovito stvar dolazi odmah u vlast kupca, dok je dosudjenje kao svaka druga sudbena odredba podvrgnuto molbenomu postupku, te može potrajati i podosta vremena, dok postane pravno snažnim. Ali, već sama mogućnost, da u povodu utoka protiva dražbenoga čina (§ 184. austr. O. R., § 147. izvrš. p.) dosudjenje postane ništavim, dokazuje neosnovanost i neopravdanost zasade, da se dosudjenjem samim, prije nego li se zadovoljilo dražbenim uvjetima, pače i prije nego li je postalo pravno snažnim, stiče vlasništvo; da se tim pravnim činom postizava veći, jači učinak, nego li samim pravnovaljano sklopljenim ugovorom, koji sadržaje n. pr. i potvrdu o isplati kupovnine ili o ispunjenju drugih obveza preuzetih po kupcu. A ta neosnovanost i neopravdanost još se jače ističe, uoče li se druge odredbe zakona ovršnih, ponajpače novijih, tako: odredbe o ponovnoj dražbi, ako kupac na vrijeme uredno ne udovolji dražbenim uslovima (§ 520. gr. p. p., § 154. austr. O. R., § 162. izvrš. p.), — odredbe o natponudi (§ 195. astr. O. R., § 157. izvrš. p), a navlastito odredbe o privremenoj upravi dražbovana dobra (§ 18. z.

od 17. prosinca 1876. br. 1. Zbornika od 1877., §§ 158. i 159. a. O. R., §§ 124. i 125. izvrš. p.).

U tom pogledu vrijedno je navesti iz obrazloženja rješidbe vrhovnoga suda bečkoga od 30. rujna 1908. br. R. V. 981/8 (Zbirka, N. F. br. 4333) ove stavke:

»Ponovna dražba nije samostalna ovrha, — ta bi se mogla upraviti samo protiva dostalca, ali se ovaj ne može smatrati obvezanikom, jer u čas dozvole ponovne dražbe ne postoji protiva njega ovršivi kakav zahtjev, — takav zahtjev može nastati tek nakon provedbe ponovne dražbe prema § 155. O. R., — i jer on u taj čas nije nipošto vlasnik nekretnine, koja se ima ponovno dražbovati, kako to proizlazi iz § 155 st. 2 i 237. st. 1. O. R. i naročito iz §§ 158. i 159. st. 1. O. R., — jer dopustivost privremene uprave po dostalcu, kao upravitelju imenovanom po sudu, isključuje potpunoma predmnjevu dostalčeva vlasništva. Dostala nekretnost ne može prije ispunjenja dražbenih uvjeta nikada biti predmetom samostalne ovrhe upravljene protiva dostalca kao obvezanika (§ 123. st. 1. O. R.), — ostaje i nakon dosudjenja vlasnošću dužnika do zemljoknjižne uknjižbe prava vlasništva dostalčeva. To proizlazi napose i iz toga, što se i nakon dosudjenja mogu postići protiva obvezanika kao dosadanjega vlasnika dalje uknjižbe, koji osnivaju zemljoknjižna prava na teret nekretnine u slučaju, da dražba bude ništavom proglašena (čl. XXVI. uvod. zak. k O. R. i § 70. zem. z., poredi i posljednji otsjek § 154. O. R.).«

U opreci s tim očito prirodnim i ispravnim shvaćanjem zakonskih ovršnih odredaba postavlja se u obranu zasade, da se samom dosudom nekretnine stiče njeno vlasništvo, tvrdnja, da »zakon vrši samo pravo priuzdržaja (retencije) na nekretnosti, koja je već prešla u vlasnost dostalca« (Fritz Horn: »Über Schädigungen der versteigerten Liegenschaft« u Neumannovom tumaču str. 496). Očigledno izvještačena pravna konstrukcija, koja upravo izvrće smisao i doseg zakonskih odredaba, ukalupljujući ih u institut posve stran ovršnoj materiji. Vjerovnik može vršiti priuzdržaj na stvari dužnikove, a niti je sud, koji je proveo dražbu, vjerovnik, niti se dostalac može držati dužnikom, barem dotle ne, dok dosuda ne zadobije pravnu snagu (§ 152. a. O. R., § 120. izvrš. p.), i dok ne dospiju rokovi za isplatu dostalne cijene ili dok ne dodje do sporazuma s interesentima.

Značajno je, što se rješidba, koje je netom navedena glavna čest motivacije, poziva takodjer na § 237. st. 1. O. R., a ovaj je upravo bio kamen smutnje i dao povoda, da se je teorija o neposrednom tečenju vlasnosti dosudjenjem na sudbenoj dražbi proširila. Teorija se ta rodila prije nego li je stvoren austrijski ovršni red od 1896. (Randa, Strohal), a prihvatio ju je bio i dr. Marijan Derenčin unatoč jasne i nedvoumne odredbe § 518. gr. p. p. od god. 1852., prema kojoj se »dobro putem dražbe prodato ima kupcu u vlasništvo predati onda stopram, kada ispuni stavljene za to uvjete ili se na drugi način sporazumije o tom s dotičnici«, i unatoč odredbe § 18. ovršne novele od 17. prosinca 1876., prema kojoj se dostalcu ima bezuslovno dozvoliti sekvestracija kupljene nekretnine, ako već u smislu dražbenih uvjeta stupa u njezin posjed«. (Vidi Rušnovljev »Tumač o. g. z.« I. str. 586).

Riječi § 237. st. 1. O. R. dale su toj teoriji, barem za područje, gdje je taj O. R. na snazi, prividno neko zakonsko uporište. Veli se naime u njem, da dostalac, ako dokaže, da je na vrijeme i uredno ispunio sve dražbene uslove, može i prije nego li bude odlučeno o razdiobi kupovnine, tražiti kod izvršnoga suda »die bücherliche Einverleibung seines mit dem Zuschlage erworbenen Eigentumsrechtes«, doslovce »zemljoknjižnu uknjižbu prava vlasništva stečena dosudom«. Ali, da je zakonodavac pod riječju »Eigentumsrecht« razumijevao ovdje upravo samu vlasnost, svojinu, a ne pravo na tečenje vlasnosti, t. j. pravni naslov, kojim se dolazi do vlasnosti, ne može se ustvrditi. U savezu s ostalim odredbama ovršnoga reda, koje su ovdje već napomenute, jasna je namisao zakonodavca, da potpuno vlasništvo prizna dostalcu tek onda, kada dosudjenje postane pravno snažnim, a dostalac izvrši sve dužnosti, koje je svojom ponudom na dražbenom ročištu preuzeo. Ništa tomu protivna nema ni u samom § 237., kojega težište ne stoji u riječima »mit dem Zuschlage erworbenen Eigentumsrechtes«, nego u odredbi, da se uknjižba prava dostalčeva može provesti i prije završetka konačne faze ovršnoga postupka, prije nego li bude odlučeno o razdiobi kupovnine, o kojoj rade prediduči 209.—236. O. R. — Da je austrijski zakonodavac kanio dosudi izrečenoj na dražbenom ročištu podati smisao i vrijednost ne samo pravnoga naslova, nego ujedno i načina stečenja vlasnosti, bio bi za cijelo taj izuzetak od načelnih općih odredaba §§ 425. i 431. o .g. z. izričito istaknuo kod prve odredbe o dosudjenju, — bio bi morao dati dostalcu od samoga časa dosudjenja neograničeno pravo raspolaganja s dosudjenom nekretninom. To naravski nije učinjeno, niti se moglo logički tako što odrediti, te propisi §§ 425 .i 431. o. g. z. ostadoše nepromijenjeni na snazi i nadalje, pa i nakon novelacije izvršene III. novelom od 19. ožujka 1916. (d. z. 1. br. 69), koja se u svojem § 15. dotakla i § 431 izmijenivši mu rubriku legis, da istakne naročito njegovu primjenu i na zgrade, ali ne dotaknuvši se ni riječju samoga teksta.

Ne samo navedena, nego uopće nijedna poznata vrhovna rješidba ne stoje na onom stavu, na koji se postavio zaključak okružnoga suda u S., o kojem se raspravlja, — ni prije ni poslije uvedenja novoga austr. O. R. — Od starijih rješenje od 7. svibnja 1873. br. 4351 (G. U. 4961) izriče: »Dosudjenjem ovršno dražbovane nekretnine nije dostalac još nikako stekao njeno vlasništvo. Kupoprodajni ugovor nije još neopozivo sklopljen, jer vezan na uslov, da dostalac ispuni dražbene uvjete. Tek nakon ispunjenja njihova imalo mu se dostalo dobro predati u vlasništvo, i tek na temelju sudbene uručbenice (Übergabsurkunde) je mogao steći dobro (§ 339. a. G. O. i § 431. o. g. z.).« — Ono od 20. II. 1879. br. 11991 (G. U. 7341) ustanovljuje: »Prema §§ 380. i 425. o. g. z. za tečenje stvari, koje već imadu vlasnika, zahtijeva se uz pravni naslov i predaja i primitak, koji se za nepokretnine postizavaju samo uknjižbom tečevnoga posla u javne knjige (§ 431. o. g. z.). Ako je dakle tužilac prinio dokaz, da je nekretninu X. dostao D., da mu je dosudjena, i da ju je zatim na njega tužitelja prenio, time je svakako dokazan njegov pravni naslov za tečenje vlasništva nekretnine, ali nipošto stečenje vlasništva njezina, jer je prema zemlj. izvatku vlasnost te nekretnine na C-a upisana.« — Od novijih osim već raspravljene

rješidbe od 30. rujna 1908. br. R. V. 981/8 i ona od 24. ožujka 1908. br. R. V. 254/8 (Zbirka N. F. 4178) naročito ističe, »da odredbama §§ 156. i 237. O. R. nisu nipošto preinačene odredbe §§ 380. i 431. o. g. z., ni one §§ 4., 9., 26., 29., 93. i 94 zem. zak.«

A ni one rješidbe, koje se navadjaju u prilog zasade, da se samim dosudjenjem stiče vlasnost nepokretnine, u istinu ne izriču toga. Ona od 2. srpnja 1907. br. 8497 (Zbirka N. F. 3831) oslanja se naprosto na već napomenuti izvještaj komisije, koja je sastavljala O. R., pa ga parafrazuje: »Iz obrazloženja ovršnoga reda i izvještaja permanentne komisije razabira se jasno, da je zakonodavstvo išlo za tim, da tečenje nekretnine pri ovršnoj dražbi providi svim prednostima, i da po mogućnosti isključi pogibao možda kasnijega umanjenja vrijednosti dostale nekretnosti. Tim se tečenje putem ovršne dražbe p r i b l i ž a v a originarnim vrstima tečenja«. — Ona pako od 5. studenoga 1907. br. 12008 (Zbirka N. F. 3958) rješavajući specijalni slučaj tužbe dostalca, da mu se izruči osigurnina dostale zgrade, koja je nakon dosudjenja izgorjela, odredjuje: »Osigurnina položena kao naknada za zgrade vatrom uništene dne 13. srpnja 1906. s obzirom na propise §§ 156. i 237. O. R. pripada tužiocu, koji je na dražbi 25. lipnja 1906., dakle prije požara, dostao nekretninu tuženikovu skupa sa zgradama označenim u procjenbenom zapisniku i dražbenim uvjetima, i koji je sada kao u k n j i ž e n i v l a s n i k jedini u stanju, da osiguranu svotu privede njenoj svrsi, — što dakako nije moguće tuženomu«. Ne govori dakle protiva pravne zasade, da i na dražbi dosudjena nekretnost prelazi u v l a s n o s t tek u k n j i ž b o m, nego upravo u prilog te zasade, priznavajući pravo na osigurninu dostalcu ne na osnovu samoga dosudjenja na dražbi nego kao u k n j i ž e n o m u v l a s n i k u.

Očigledno je dakle, da je uvodno spomenuti zaključak okružnoga suda u Sušaku segnuo za spornom jednom teorijom, koja u judikaturi nema oslona, tek u neprilici, da ne mora dati sankciju i potvrditi flagrantnu nepravdu uskrate uknjižbe prava vlasništva dostalcu nekretnine, koji je zadovoljio svim dražbenim uvjetima, budući da je držao, da je već stavkom 1. § 35. financ. zak. za god. 1936./37. zabranjeno pod prijetnjom kazni bilo kavom pravnom radnjom pomoći inostranim državljanima sticanje prava svojine na izvjesnim pograničnim nekretninama.

II. — To je mišljenje o zakonskoj snazi i dosegu stavke 1. § 35. financ. z. prevladalo uopće već od početka proračunske godine kod sudova u Hrvatskom Primorju, te su od vlastite pobude stali svakoga molioca uknjižbe prava vlasništva pozivati prije meritornoga rješenja njihovih molba, da im podnese uvjerenje o svojem jugoslavenskom državljanstvu. Nedavno je pako i apelacijoni sud u Novom Sadu prihvatio, kako se čini, takovo mišljenje, izdavši svojim područnim sudovima naredjenje u smislu prakse primorskih sudova, kakova je postojala još od početka o. g. Cijenim, da to mišljenje i ta praksa nisu opravdani uopće, a napose ne pro praeterito za sticanje prava vlasništva nekretnina uknjižbom na osnovu prije sklopljenih pravnih poslova.

1. — § 35. fin. zak. obnarodovana u »Službenim Novinama« od 1. travnja 1936. br. 75-XVII. počinje: »Ovlašćuje se Ministar pravde«,

a za tim uvodnim riječima i dvotočja izbraja se pet različitih ovlaštenja na izdanje uredbi sa zakonskom snagom. Taj paragraf dakle bitno se razlikuje od narednoga § 36., koji izravno daje šest različitih zakonskih propisa — novelacija predjašnjih zakona, — i već po svojim uvodnim riječima nije drugo nego formalni, ovlazbeni zakon, kojim se upravna vlast, ministarstvo pravde, ovlašćuje na izdanje izvjesnih uredbi. Teorijski može se raspravljati, da li se takovim ovlazbenim zakonom prenosi zakonodavna vlast na upravu ili je takav prenos nemoguć, — da li se takovim formalnim zakonom samo ovlašćuje upravna vlast, da za neke pravne odnose izda obvezatna pravila, ili se i obvezuje na to, (Slobodan Jovanović: »Osnovi pravne teorije o državi«) — u praksi ne može biti dvoumice, da zakon u materijalnom smislu, općeniti pravni propis, može nastati tek onda, kada uredba, na koju je upravna vlast formalnim aktom zakonodavne vlasti ovlaštena, — ili ujedno i obvezana, — bude doista izdana i prema zakonskim propisima takodjer proglašena.

Prva stavka § 35. fin. zak. u cijelosti glasi:

»da može u sporazumu sa Ministrom poljoprivrede, Ministrom unutrašnjih poslova i Ministrom vojske i mornarice Uredbama sa zakonskom snagom za pojedina pogranična područja Okružnih sudova propisivati ograničenja o otudjivnju nepokretne imovine kao i odnosni postupak.

Podanici stranih država ne mogu ni na koji način bilo teretnim bilo dobročinim ugovorima ili zaveštajem sticati pravo svojine, posjeda i upotrebe na nepokretnim dobrima, koja leže na teritoriju kraljevine Jugoslavije u dubini od 50 km od njene granice odnosno od morske obale bez prethodnoga odobrenja Ministra vojske i mornarice i Ministra unutrašnjih poslova. Bez toga prethodnog pristanka sudovi i ostale nadležne vlasti ne mogu vršiti prenos takvih prava na ime stranog državljanina niti uopšte uzeti učešća u jednom takvom pravnom poslu.

Ova se zabrana ne odnosi na uzimanje pod zakup ili kiriju magacina i nepokretnih stovarišta za smještaj robe u reonu pomorskih pristaništa, kao ni na zakup zgrade namijenjenih isključivo za stanovanje, a tako isto i na nepokretnosti, koje strani državljani dobivaju putem zakonitog nasledja.

Državni odvjetnik, koji pomenute zabranjene poslove odobri, kaznit će se po zakonu, a druga lica, koja svijesno i zlonamjerno učestvuju u pravnim radnjama, koje su ovim propisima zabranjene, koznit će uopće upravne vlasti novčanom kaznom od 100.000 do 500.000 dinara u korist državne kase.

Sve pravne radnje, koje bi bile u opreci sa gornjim propisima, imaju se smatrati kao ništave i ne će imati nikakvog pravnog dejstva.

Ove odredbe ne važe za strane podanike Jugoslavenske narodnosti, koji su stalno nastanjeni u pomenutim krajevima.«

Da prva čest te stavke sadržaje samo ovlaštenje na propisivanje nekih ograničenja pri otudjivanju nepokretne imovine, koja u njoj nisu označena, ne može biti sumnje nikakove: stilizacija te česti posvema je jasna. Nesporazum je nastao u povodu stilizacije onih točaka, što

dolaze iza prve rečenice, jer se na prvi pogled može doista pričiniti, kao da protivurječeći samomu sebi zakonodavac već sam izdaje materijalne zakonske propise, na izdanje kojih je predjašnjim periodom formalno ovlastio organ jedan upravne vlasti, ministra pravde.

Ali, uvaži li se, da ograničavanje slobodna raspolaganja svojom imovinom dira u same osnove pravnoga reda, koji u državi vlada, u samu vlasnost, svojinu, vlast raditi po volji sućanstvom (suštinom) i koristima stvari kakove (§ 354. o. g. z., § 379. predosnove gradj. zak. za kraljevinu Jugoslaviju), pa da se to ograničavanje moralo providjeti kaznenim sankcijama, pokazuje se posve prirodnom nužda, da se općenito ovlaštenje prve rečenice stavke 1. § 35. fin. z. točnije odredi, — da zakonodavac sam točnije ustanovi mjernice ovlasti dane upravnoj vlasti. »Sadržaj i obujam prava svojine odredjuju se zakonom« (čl. 22. ustava), »svaki, koga zakoni izrično ne isključuju, ovlašten je to pravo steći« (§ 380 predosnove, § 33 o. g. z.), »kazan se može ustanoviti samo zakonom i primijeniti je jedino na djela, koja je zakon unaprijed rekao, da će se tom kaznom kazniti« (čl. 8. ustava). Formalnim zakonom se je dakle moralo odrediti, kakve li će materijalne propise imati upravna vlast da u tom pogledu izda, pa cijenilo se izdavanje uredbi sa zakonskom snagom kao prenos zakonodavne vlasti na upravu ili samo kao posebno ovlaštenje i ujedno nalog, koji je upravna vlast dužna da izvrši. Prva rečenica sadržaje općenitu ovlast ministru pravde, — sve ono, što u ovlazbenom zakonu dolazi iza prve rečenice, ne može da bude drugo, nego nužno specijalno označenje te ovlasti. Te specijalne oznake imadu da vežu upravnu vlast pri izdavanju uredbi u smislu dane joj ovlasti, — njena je zadaća i dužnost, da načela u njima objavljena razradi i protumači, propisujući posebnim uredbama za pojedina pogranična područja ograničenja o otudjivanju nepokretne imovine i postupak, koga se pri tom treba držati, — one imadu da budu srž materijalne sadržine uredbi sa zakonskom snagom, kada se budu izdale za ona područja, za koja se budu izdale, — ali logično one još nisu materijalni zakon, nego samo integralna čest formalnoga ovlazbenoga zakona.

U potkrepu toga shvaćanja govori već sama po sebi u prvoj rečenici izrečena potreba, da se za pojedina pogranična opdručja izdadu posebne uredbe i posebni postupnici. Neminovna je faktično ta potreba, a ne samo u cilju, da se točnije odrede pogranična područja, za koja ima vrijediti ograničenje otudjivanja, i način, kako će se u pojedinim područjima s različitim gradjansko-pravnim propisima to ograničavanje provadjati, — nego i u cilju, da se odredi put, kojim će se izuzetno postizavati odobrenje načelno nedopuštena otudjivanja, da li na molbu otudjivaoca ili inostranca novoga stečnika, da li preko ministarstva pravde ili izravno na jedno ministarstvo za drugim ili na oba ministarstva u isto vrijeme, ili pak diplomatskim putem, ako inostranac zaište dopuštenje sticanja nekretnine, — da se odredi zakonska kazan zaprijećena državnim službenicima, koji bi odobrili zabranjeno otudjivanje, jer se primjena odredaba XXVIII. glave kriv. zak. ne čini mogućom, u svakom slučaju ni § 386., — da se odredi način, kako

će se ustanovljivati jugoslavenska narodnost i stalni nastan inostranih podanika, o kojima govori posljednja rečenica (dodana na osnovu senatskoga zaključka), — i t. d., potreba uopće postupovnih propisa, bez kojih se druga i dalje alineje 1. stavke § 35. fin. z. ne dadu pravilno i jednoliko, nego samo arbitrarno primijeniti.

Pogrješka je zakonodavne tehnike, kojoj je glavnim postulatom jasnoća zakona, što se iza općenite ovlasti ograničivanja otudjenja nepokretne imovine nisu bilo kojim rijekom naredne alineje označene samo kao načela ili smjernice pri provedbi ograničavanja, ali cijenim, da se prema već razloženomu, a naročito i prema onomu, što će se razložiti pod 2, ne mogu inače shvatiti.

Ostale točke § 35. nemaju dašto takovih dodataka, jer ih za uredbu o likvidaciji nepodignutih sudskih ostava (2. t.), za imenovanje sudaca izvan statusa (3. t.), za proširenje mjesne nadležnosti nekoga suda (4. t.), za dopunu i izmjenu ustrojstva drugoga suda (5. t.) nije trebalo, kako ih uopće nije trebalo za najveću većinu ovlaštenja na izdanje uredbi sa zakonskom snagom, kojima »olla podrida«*) financ. zakona prema zavladaloj navici obiluje. Ali, imade slučajeva, gdje se nahode i takvi dodaci. Primjerom je druga točka § 78., kojom se ministar trgovine i industrije ovlašćuje, da donese uredbu o reorganizaciji zavoda za unapredjenje spoljne trgovine i o osnivanju instituta za proučavanje privrede, a zatim se označuju uslovi te reorganizacije i toga osnivanja, za koje zaista ne će nitko pomisliti, da su postali zakonom prije same uredbe o reorganizaciji jednoga i osnutku drugoga zavoda.

2. — Neminovna potreba, da se za ostvarenje načela sadržanih u st. 1. § 35. fin. z. posebnim uredbama propiše primjereni postupak, pokazuje se još odlučnije u slučajevima, kada je pravni posao, na osnovu kojega bi inozemac imao da steče nekretno dobro, sklpoljen već prije, nego li je financijski zakon zadobio snagu, a zemljoknjižni prenos još nije bio proveden ili pače ni zaiskan. Iznijelo se u prvoj česti ovoga sastavka, kako se je u takvom slučaju pomogô sud povodom molbe za uknjižbu prava vlasništva nekretnine dostale na javnoj dražbi, cijeneći odredbe st. 1. § 35. već same po sebi obvezatnim propisima, i držeći, da se riječima »sticati pravo svojine« označuje potpuno stečenje, a ne samo stečnje pravnoga naslova, kako je sud u tom slučaju zgodnom doskočicom prema spornoj jednoj teoriji priznao dosudi dražbenoj snagu ne samo naslova, nego ujedno i načina za stečenje prava vlasnosti ili svojine. Sudbena se rješidba pri tom, prihvaćajući tu teoriju, mogla ipak u neku ruku opravdati riječima § 237. st. 1. autsr. ovršnoga reda, jer se radilo o nekretnini, koja leži u području, gdje je taj ovršni red normativan. Ali, što bi sud mogao bio u istom slučaju navesti, da se je morao držati ne austrijskoga ovršnoga reda, nego ovršnih norama gradj. parb. postupnika od 16. rujna 1852., koje su sveudilj na snazi u području banskoga stola, zagrebačkoga apelacijonoga suda, da je na dražbi dostalo dobro ležalo n. pr. u Hrvatskom Primorju? Zar ne bi i u tom slučaju u nebo vapila nepravda

*) Laux satura = zdjela puna koječesa; mixtum compositum = Mischmasch, Allerlei = mješavina (Opas. ured.).

uskrate prenosa prava vlasništva na kupca, koji je pravnosnažno dostao nekretno dobro na dražbi, kada to nije branila nikakva zakonska odredba, i izvršio sve dražbene uvjete, ispunio sve obveze kupca, pa i one prema državnom eraru, — bio on i podanik bilo koje inostrane države?

A podjemo li korak dalje, zar se ne bi bunio pravni osjećaj normalno razvita lica naše dobe, kada bi se uskratila prema § 431. o. g. z. nesumnjivo za stečenje prava vlasništva potrebna uknjižba i kupcu, koji je sklopio privatni pravni posao, naročito kupoprodajni ugovor, prije ograničenja otudjivanja, i prije toga namirio kupovninu i platio prenosne t akse? U tom su slučaju pogibelji skopčane s uskratom uknjižbe i veće, nego li u slučaju javne dražbe: nekretnost, dok nije prenešena u zemljišnim knjigama na kupca, ostaje bez ikakve zabilježbe vlasnost prodavaoca, koji može s njom slobodno raspolagati i opterećivati je.

A ima još jedan slučaj, sumarno napomenut u drugoj alineji stavke 1. § 35. fin. z., koji pokazuje na potrebu njene točnije razradjenosti i autentičnoga tumačenja, da uzmogne doći u praksi do pravilne primjene. Veli se naime ondje, da podanici stranih držada ne mogu sticati prava svojine, posjeda i upotrebe izvjesnih nepokrtenih dobara ni z a v j e š t a j e m, naredbom posljednje volje. Može li takav propis imati retroaktivnu snagu unatoč osnovnoga pravnoga načela izrečena u § 5. o. g. z., te inostranac ne bi mogao sticati ni vlasnosti, ni porabe, ni uživanja nekretnina ni po oporuci ili kodicilu sastavljenim prije 1. travnja o. g., umro ostavitelj prije toga datuma ili iza toga? Umre li prije, uzimajući za uzor rješidbu, o kojoj se raspravilo pod I., mogao bi sud i opet uteći se teoriji, da je baštinjenje izvorni način sticanja svojine, koji se obistinjuje samim časom smrti ostaviteljeve (Randa); teoriji spornoj, koja ne bi medjutim pomogla, kada bi smrt ostavitelja zadesila makar na sam dan proglašenja financijskoga zakona, uzme li se, da je alineja druga 1. st. njegova § 35. postala eo ipso materijalnim pravnim propisom, i to, kako su to shvatili neki sudovi, u smislu, da se riječima »sticati pravo svojine . . .« označuje potpuno, savršeno tečenje. A oporučitelj može da bude i sam inostranac, a njegova naredba posljednje volje može da bude diktat moralne obveze prama nasljedniku ili zapisovniku, ili ispravak zakonskoga nasljednoga reda u korist rodjaka daljega po krvi, a bližega po srcu, zakonita ili makar nezakonskoga bračnoga druga, naravnoga djeteta, hranjenika ili hranitelja, druga u životu. Zar nije tu apsolutno potrebna u najmanju ruku izvjesna vacatio legis, koja u financijskom zakonu nije ustanovljena, što i opet pokazuje na narav formalnoga, isključivo ovlazbenoga zakona čitavoga njegova § 35.?

Prigodom uvodjenja talijanskih zakona na teritorijima postupice prisajedinjenim kraljevini Italiji ustanovljeni su na primjer vazda izvjesni rokovi za prilagodjivanje forme naredaba posljednje volje novim zakonima, koji su se u onim predjelima uvadjali. To je učinjeno čl. 23. »prelaznih odredaba za uvedenje gradjanskoga zakonika« obnarodovanih za Lombardiju kr. naredbom od 30. studenoga 1865.

br. 2606, koje su zatim protegnute god. 1870. i 1871. na pokrajinu rimsku, pa na Mantovu i Veneciju; to je učinjeno i čl. 21. kr. naredbe od 4. studenoga 1928. br. 2325, kojom su izdane »odredbe za zakonodavnu unifikaciju« u područjima, što posljednjim mirovnim ugovorima pripadoše Italiji. Slučaj nije dašto istovjetan, ali neka analogija bez sumnje ipak postoji, jer, ako se povodom promjene zakonodavstva daje oporučitelju prilika, da u izvjesnom roku preudesi formu, u kojoj je izjavio svoju posljednju volju, pravo je i pravično, da se i povodom novelacije materijalnih propisa nasljednoga prava dade oporučitelju vremena, da im uzmogne prilagoditi svoje baštinske odredbe, i eventualnu moralnu obvezu prema onomu, koga je kanio za slučaj smrti obdariti nekretninama, ispuniti možda drugom odredbom, koju noviji zakon ne brani , n. pr. zapisom izvjesne svote novaca. Ako obziri spoljne politike zahtijevaju, da se zaprječi proširivanje inostranoga nekretnoga posjeda u pograničnim krajevima države, o čem u pravničkoj radnji ne može biti rasprave, — pravni osjećaj ne dopušta, da se u bitnosti izopači ičija volja, dok smo pred zakonom u načelu jednaki svi, državljani i nedržavljani.

A može li uopće noviji zakon naprosto ništavim proglasiti bilo koji pravni posao već sklopljen u potpunom suglasju s pozitivnim pravom, koje je bilo na snazi u vrijeme, kada je sklopljen, — može li napose proglasiti ništavom naredbu posljednje volje sastavljenu sa svim oprezima, koje pozitivno pravo propisuje? Reklo bi se, da § 35., fin. zak. nije ni išao za tim, jer se u njem napominje samo p r e t h o d n o odobrenje Ministra vojske i mornarice i Ministra unutrašnjih posala. a prethodno ne može da se odobri ni ugovor ni zavještaj, koji je već perfektan. O n a k n a d n o m ministarskom pristanku nema u onoj odredbi ni riječi, a to bi za već sklopljene pravne poslove izuzetno moralo biti istaknuto, da se je faktično zabrani sticanja nekretnih dobara htjela dati retroaktivna snaga. A i po različitim izričajima upotrijebljenim u prvoj i drugoj rečenici druge alineje prve stavke § 35. fin. z. sudeći reklo bi se, da se — posve ispravno — nije ni kanila protegnuti snaga zakonskih uredbi, koje se imadu izdati, na već perfektno sklopljene pravne akte. U prvoj se naime rečenici ustanovljuje, da će u danim slučajevima biti zabranjeno »sticati pravo svojine« »bez prethodnog odobrenja i t. d.«, a u drugoj, da će biti zabranjeno sudovima i vlastima »izvršiti prenos takvih prava« stečenih bez prethodnog ministarskog pristanka ili »uzeti učešća u jednom takvom pravnom poslu«. Razlikuju se dakle dva momenta: sticanje i prenos, odnosno inako osnaživanje sticanja po vlasti (izdanje tapije), a pod »sticanjem« se očigledno razumijeva sklopljenje pravnoga posla, pravni n a s l o v, nezavisno od prenosa ili inakoga n a č i n a stečenja. Odlučan je pako za valjanost pravnoga posla samo prvi momenat.

Kako se vidjelo, sudovi su medjutim stvar drukčije shvatili, te su zabranu otudjivanja nekretnih dobara inozemcima stali uzimati kao gotovu stvar, ma da dosele nije izdana ni jedna od predvidjenih uredbi sa zakonskom snagom, — neki možda upravo za to, što sve dosele nije ni jedna takova uredba izdana. Shvatili su nadalje izričaj »sticati«

u strogom smislu § 425. o. g. z., kao učinak ne samoga pravnoga naslova, nego i načina stečenja, a posljedak je toga bilo, da se tek zasnovanoj zabrani udijelila već danas ne samo snaga zakona, nego i retroaktivna moć. Složni se pako pokazaše u takovom shvaćanju i sudovi, koji rješavaju zemljoknjižne prijedloge u prvoj, i oni, koji ih rješavaju u drugoj, u slučaju suglasnosti konačnoj molbi.

Krivnja je svakako na nesavršenoj stilizaciji § 35. fin. zakona, kojoj se u ostalom ne treba ni čuditi, uoči li se njegova geneza. Pravosudni se zakoni stvaraju nakon godina mučnoga rada, svestrana proučavanja stručnjaka, opetovanih anketa i t. d., i još uvijek nailaze na kritike i pregovarače; jasno je, da pravosudni zakon — a nesumnjivo takav je i onaj, o kojem se govori — stvoren u atmosferi političke napetosti ne može da se odlikuje savršenstvom zakonodavne tehnike.

Red je na upravnoj vlasti, kojoj je stvar povjerena, da zgodnim sredstvima nastalu pravnu nesigurnost otkloni.

Pokušaj pojmovne definicije staleške države

Napisao dr. Tinti-Halper Aleksandar (Beč)

Staleška država je oblik državne organizacije, koji se pojavljuje u današnjici i koji mnogi živo zagovaraju. Jaka psihološka privlačljiva snaga ovoga pokreta sastoji se u okolnosti, što se svi krugovi nadaju, da će u tom obliku državne organizacije moći oživotvoriti svaki svoje posebne poglede na organizaciju javnog života. Radi toga se kojiput i smatra, da je subjektivno naziranje suština staleške države. Djelomice se ta privlačljiva snaga opet ima pripisati činjenici, da se demokratski oblik vladavine iz raznih razloga otklanja i da se traže nove metode stvaranja državne volje, jer se i diktatura ne smatra svrsishodnom.

Pojam staleža je u prvome redu sociološki pojam. Pod njim razumijevamo skupinu osoba, koje imadu jednaku ili sličnu društvenu funkciju, pa su time u izvjesnom smislu medjusobno povezane. Od pojma staleža treba razlikovati pojam klase, koja je skupina osoba jednakog ili sličnog ekonomskog stanja. Kako s jedne strane jednakost funkcija nema uvijek kao posljedicu i ekonomsku jednakost (n. pr. poduzeća iste vrste ali sa jačim ili slabijim uspjehom, ili poslodavci i posloprimci istoga poduzeća), i kako s druge strane pripadnici različitih staleža mogu biti jednakog ekonomskoga stanja, to se može zaključiti, da su pojmovi staleža i klase dva kruga pojmova, koji se često presijecaju, što slikovito izraženo, znači da pored vertikalne diobe stanovništva u staleže postoji i horizontalna dioba u različite klase, pa prema tome jednako ekonomsko stanje u izvjesnom smislu izražava poprečnu vezu medju staležima. Uzimaju li za polaznu točku sociološkog ispitivanja bilo momenat funkcionalne pripadnosti bilo ekonomske jednakosti, oba se pojma nalaze u svakoj ljudskoj zajednici, jer su oba osnovni elementi društvene strukture. Uslijed ukrštavanja funkcija, granice medju pojedinim staležima i staleškim potskupinama vrlo su

pomične, tako da se pojedini skup osoba ne može sa sigurnošću ubrojiti izvjesnoj staleškoj skupini. To je razlog, da sociološki pojam staleža može postati pravnim pojmom istom onda, kada država pozitivnim zakonima postavi norme za organizaciju pojedinih staleža. U tom slučaju možemo definirati stalež kao skupinu osoba, koje imadu unutar društva jednaku ili sličnu funkciju, a obuhvaćene su na osnovu državne organizatorne norme. Sistematika pojma staleža smatra kao najviši stupanj svoje podjele: diobu staleža na kulturne i ekonomske. Kulturni stalež obuhvaća nosioce kulture, u prvom redu pretstavnike umjetnosti i znanosti. Gospodarskomu staležu pripadaju osobe, koje sudjeluju u raznim gospodarskim procesima. Organizatorna razdioba gospodarskoga staleža ne može se provesti potpuno na osnovu teoretskih pretpostavki, nego se mora osnivati na posebnim prilikama zemlje i njene ekonomske strukture. Tako na primjer austrijski ustav od god. 1934. pozna sedam gospodarskih skupina, koje naziva glavnim skupinama zvanjâ (Berufsstand). To su: poljoprivreda i šumsko gospodarstvo, industrija i rudarstvo, obrt, trgovina i promet, novčarstvo, vjeresija i osiguranje, slobodni pozivi i javna služba. Treba napomenuti, da je potpuno lučenje kulturnih i gospodarskih staleža nemoguće, jer i pripadnici gospodarskoga staleža mogu biti, a u velikoj mjeri to i jesu, nosioci kulture. Radi toga se ne bi moglo rješavanje ekonomskih problema prepustiti isključivo gospodarskomu, a rješavanje kulturnih problema kulturnomu staležu, jer takova organizacija staleža ne bi vodila u dovoljnoj mjeri računa o stvarnosti, već i s obzirom na činjenicu, da je nemoguće izvršiti takovo lučenje problema.

U savremenoj literaturi označuje se staleška država kao zajednica, u kojoj je ostvaren ovaj ili onaj željeni društveni cilj. Kako se ostvarenje izvjesnoga cilja smatra uopće kao glavno obilježje staleške države, to pojam staleške države postaje pojmom državne sadržine. Budući da se želje za uredjenje državne zajednice često jako razlikuju, kako se sad ovo sad ono uredjenje filozofske, gopodarsko političke ili socijalno političke vrste, smatra za svojstveno staleškoj državi, dolazimo već prema tim gledištima do različitih pojmova staleške države. Ali ako se znanost želi uzdići iznad subjektivizma i sociološkog formuliranja te doći do ekzatnoga pravnog pojma, mora na mjesto materijalne sociološke sadržine staviti formalno pravničko obilježje i tražiti bit staleške države u posebnom načinu stvaranja državne volje. U tom smislu se staleška država može definirati kao ona zajednica, u kojoj organizacija stvaranja državne volje ne leži na horizontalnom nego na vertikalnom načelu, budući da svaki pojedini gradjanin može vršiti svoje biračko pravo samo kao pripadnik izvjesnoga staleža i to samo u njemu i po njemu. Na mjesto izbornoga sistema, koji svakomu pojedincu daje pravo glasa bez obzira na pripadnost staležu, dolazi izborni sitem po skupinama osnovan na staležima, u smislu kojega pripadnici jednoga staleža biraju tomu staležu pripadajući broj poslanika za staleški parlamenat.

Pojam staleške države je prema tome pojam metode izražen formalnim bitnim obilježjima, unutar kojih stvaranje materijalnoga sadržaja može već prema mjestu i vremenu biti najrazličitije. Iz tog formalnog pojma proističe, da se o staleškoj državi kao takovoj sa državno-političkoga stanovišta ne može mnogo govoriti. Ipak se mogu prosudjivati posljedice, koje neposredno proizlaze iz formalne metode postupka, ali tako da se u pojedinom slučaju može podvrći ocjeni uvijek samo jedan materijalni sadržaj staleške države, ne gubeći pri tome iz vida ekzaktni pravni pojam, koji smatra željeno uredjenje kao pojmovno nužno za staleŝku državu. Iz organizacionoga načela staleške države neposredno izvire posljedica, da kulturnim ustanovama kao i raznim pozivnim staležima (Berufsstände), pa prema tome i gospodarstvu kao takovomu pripada izravan uticaj na stvaranje državne volje. To pretstavlja značajnu prednost staleške države, koja prednost izvire iz same biti takove države. U demokraciji mogu različite staleške društvene skupine kao takove uzimati učešća u stvaranju državne volje samo putem stranaka. Tu im je otvorena mogućnost, da se same kao stranke organiziraju (n. pr. agrarne stranke). U staleškoj državi naprotiv ne može pripadati uticaj na stvaranje državnih norma jednoj političkoj zajednici volja kao takovoj. Zastupaju li prema tome osobe, koje pripadaju raznim staležima isto mišljenje u kakvom pitanju javnoga života, to se one ne mogu organizirati u stranku, birati zastupnike i time ostvariti svoju volju, nego mogu samo svaka posebno, unutar i kroz svoju posebnu staleŝku organizaciju, nastojati, da dodje do uticaja na stvaranje državne volje. Ipak se mogu članovi pojedinih staleških skupina, u koliko to odredbe prava udruživanja dozvoljavaju, udruživati u političke zajednice, čime nastaju horizontalni, presječni spojevi medju vertikalno postavljenim staležima. Ovakva politička udruženja, koja se u demokraciji nazivaju strankama, mogu pri stvaranju državne volje u staleškoj državi imati samo moralni uticaj, jer ako bi taj uticaj postao pravnim, ne bi se više moglo u smislu postavljenoga pojma govoriti o staleškoj državi.

Kada se želi staleŝku državu uvrstiti u jedan od dva tipa donošenja državnoga zakonodavstva, i kada se pita, da li je njen pravni poredak osnovan na autonomnom i heteronomnom načelu, dolazi se do zaključka, da njen sistem norma pretstavlja autonomno načelo. Obzirom na to mogli bi staleŝku državu označiti kao staleŝku demokraciju. Staleškoj državi su prema tome imanentne sve one odlike, koje se mogu pripisati demokratskomu sistemu vladavine u njegovom poredjenju sa apsolutizmom. Kada bi se kod organizacije staleške države htjelo uzeti obzira na sociološki postulat, da svakomu pojedinomu staležu treba da pripadne onaj udio na stvaranju državne volje, koji pripada njegovom kvalitativnom značaju, a što bi se moglo postići podjelom mandata u staleškom parlamentu, onda bi bilo izgubljeno bitno obilježje demokratskoga državnog oblika, naime potpuna jednakost uticaja na stvaranje državne volje svih onih, koji imaju biračko pravo. Iz toga razloga se biračko pravo na taj način organizirane staleške države ne bi moglo nazvati jednakim u demokratskom smislu, jer je vrijednost glasa pojedinoga glasača različita već prema staležu, kojemu pripada.

Teorija, koja traži kvalitativno brojenje glasova u staleškoj državi ima svrhu, da mjesto demokratskoga pojma slobode, koji se sastoji u jednakom uticaju svih birača na državno zakonodavstvo, stavi staleški pojam slobode, prema kojemu treba da mjera individualne slobode bude funkcija individualne duševne snage. Ovakovo se uredjenje lako može braniti sa teoretskoga stanovišta, i makar kako da izgleda poželjno, kod praktične primjene uslijed nedostatka objektivnih kriterija dovodi do ogromnih poteškoća. Treba dalje napomenuti, da na vrhu staleške države može stajati: koli birani predsjednik, toli i nasljedni monarh. Kada državnomu poglavaru pripada pravno odlučan uticaj na državno zakonodavstvo putem prava sankcije ili prava veta, dolazi se do tipa, koji je nalik ustavnoj monarhiji, a koji se u smislu današnje terminologije može nazvati staleško-autoritativnim.

Vrlo se često susrećemo sa mišljenjem, da bi u staleškoj državi centralno državno zakonodavstvo trebalo zamijeniti autonomnim zakonodavstvom pojedinih staleža, kao što je to bio slučaj u srednjem vijeku, u kojem je svaki pojedini ceh mogao izdavati obavezna pravila za osobe, koje su mu pripadale. Prednost bi toga bila, da bi se svaki predmet rješavao na stručno kvalificiran način. Ali kako je uslijed povezanosti i društvene i gospodarske, koja je u sadašnjici uslovljena raznovrsnim medjusobnim odnosima stanovništva, svaki predmet od važnosti izravno ili neizravno za sve društvene skupine, ovakvo uredjenje nije moguće. Iz toga razloga pojavljuje se u staleškoj državi potreba za jednim centralnim zakonodavnim tijelom, koje bi se sastojalo od pretstavnika pojedinih staleža i koje bi se moglo nazvati staleškim parlamentom. Ovome bi pripadalo pravo izdavati općenite propise (okvirne zakone) u slučajevima, kada bi to izgledalo korisno, dok bi se njihova provedba prepustila staleškim organizacijama. Ipak bi bila moguća izvjesna samouprava i to tako, da bi pojedine ogranke državne upravne djelatnosti vršila staleška samoupravna tijela pod nadzorom države.

Nije manje važan i težak problem organizacije staleške države podjela mandata staleškoga parlamenta na pojedine staleže i pozivne skupine. Ova podjela može se provesti tako, da se broj svakoj staleškoj skupini pripadajućih mandata stavi u stalan odnos prema broju osoba u državi, koji toj staleškoj skupini pripada. Tim putem se dolazi unutar staleške države do primjene demokratskih načela bez obzira na izborni red, jer je vrijednost glasa svakoga glasača bez obzira na pripadnost staležu jednaka. Drugi je način, da se pri podijeli uzmu u obzir kvalitetne osobine. Tako se može u raznim staleškim teorijama često naći zahtjev, koji ide za tim, da se svakoj staleškoj skupini dade onaj udio pri stvaranju državne volje, koji odgovara njenomu značenju za cjelinu. Kod organizatorne provedbe toga načela pojavljuju se poteškoće, budući da nije lahko pronaći apstraktni objektivni kriterij, po kojem bi se mogao prosuditi društveni značaj i gospodarska važnost

pojedine staleške skupine. Te skupine su medjusobno isprepletene i u mnogo čem medjusobno ovisne, tako da bi odluka o njihovom značenju bila ovisna o duhu vremena i prema tome osnovana na subjektivno uslovljenim razlozima, pri kojima bi i odnos snaga igrao odlučnu ulogu. Isto tako nalazimo u staleškoj literaturi mnogo zastupano stanovište, da se stvaranje državne volje u staleškoj državi ne bi smjelo prepustiti mehaničkomu načelu brojne većine, nego da bi se moralo voditi računa o kvalitetu mišljenja. Ali koliko god je ispravan taj teoretski zahtjev, da je kvalitet odlučan pri ocjeni vrijednosti glasa, to je ipak organizatorna provedba toga načela skopčana sa toliko poteškoća, da je, ako isključimo očigledne slučajeve, teško doći do jedne objektivne nadležnosti, koja bi ispitivala vrijednost pojedinoga mišljenja. U najviše naime slučajeva iskustvo tek uči, koje je mišljenje bilo ispravno i opravdano. Tako možemo u najboljem slučaju samo nastojati, da kvantitativno načelo većine prema današnjim okolnostima po najboljem znanju i uvjerenju ponešto ispravimo i tako očigledne zablude otstranimo. Kada bi naime htjeli, da načelo kvaliteta potpuno oživotvorimo, došli bi na koncu do apsolutističkoga sistema. Smatramo, da ovdje treba spomenuti, da se diktatorski režimi vrlo često nastoje objektivno opravdati pozivanje na apsolutne kvalitete.

Razdioba mandata u staleškom parlamentu je od najveće važnosti za pojedine staleže, jer od broja mandata, koji pripada izvjesnomu staležu, ovisi i njegov pravni uticaj na stvarno rješavanje društvenih i gospodarskih problema. Iz toga proizlazi, da je ključ za razdiobu mandata u staleškom parlamentu predmet, oko kojega se mnogo prepire u ustavnom životu staleške države. Od kolike je ogromne važnosti broj mandata, saznajemo, kada si predočimo, koliko pojedini pozivni staleži (Berufsstände) imadu najraznovrsnijih interesa i koliko je često korist jedne skupine štetna za drugu. Ako želimo spomenuti najvažnije sukobe interesa, moramo navesti u prvom redu suprotnosti industrije i poljoprivrede. Dok naime industrija radi smanjivanja troškova životnog uzdržavanja radnika (mogućnost smanjenja nadnica) ima interesa, da cijene poljoprivrednih proizvoda budu što niže, dotle su s druge strane visoke cijene pretpostavka za razvoj poljoprivrede.

Poznata je dalje suprotnost izmedju industrije i zanata, na kojoj se nije potrebno posebno zadržavati. Potrebno je zatim ukazati na suprotnosti izmedju trgovine i industrije (n. pr. prodajna skladišta industrije), izmedju trgovine i zanata (prodavanje po obrtnicima neproizvedene robe), te napokon izmedju trgovine i poljoprivrede (poljoprivredne prodajne i konzumne zadruge sviju vrsta). Iz tih suprotnosti interesa proističe nužda za stvaranjem organizacije, koja bi mogla te suprotnosti izjednačavati. To su primjerice za skupine trgovine, zanata, industrije i financije, komore za trgovinu, zanat i industriju. Mora se pored toga imati u vidu, da i jedan pozivni stalež odnosno pojedina glavna pozivna skupina kao takovi ne pretstavljaju potpunu zajednicu interesa, što može da dovede pri izborima za staleški parlamenat do znatnih nesuglasica. Postoji primjerice u poljoprivredi ne mala suprotnost izmedju seljaka, koji se bave pretežno marvogojstvom, i onih seljaka, koji se bave pretežno proizvodnjom žitarica. Znatna je isto tako suprotnost medju poduzećima različitog opsega. U industriji pojavljuju se suprotnosti radi različitosti interesa raznih grana industrije (metalna industrija, tekstilna industrija, ...) isto kao i izmedju raznih proizvodnih stupanja industrijalne proizvodnje (industrija, koja proizvodi, i industrija, koja preradjuje željezo). Svaki pojedini pozivni stalež raspada se ne samo na razne gospodarsko-političke interesne sfere, nego je podijeljen i u socijalnom smislu na poslodavce i radnike. Koliko god izmedju obojih postoji u velikoj mjeri zajednica interesa, činjenica, koju teorija klasne borbe potpuno gubi iz vida, ipak moramo priznati, da izmedju njih postoje znatne suprotnosti interesa naročito u pitanju nadnica. Iz toga razloga potrebno je voditi računa pri stvaranju državne volje o obadvjema skupinama. Jedan način bi primjerice bio, da poslodavci i radnici jednog istog staleža i jedne iste pozivne skupine biraju paritetno jednaki broj poslanika; samo se mora primijetiti, da ovo kao i svako drugo rješenje sadržava znatne teoretske kao i organizatorne probleme. Iz ovoga se može vidjeti, kolike su poteškoće, kada se samo ma i u najmanjoj mjeri povede računa o načelu kvaliteta kod organizatorne provedbe staleške države.

Iz formalno-pravnog ustanovljenja pojma staleške države slijedi dalje, da za stalešku državu nije bitno potrebno izvjesno filozofsko naziranje na svijet. Organizaciona forma staleške države kao takove i filozofska gledanja su potpuno različite skupine pojmova, koje medjusobno ne moraju biti ni u kakvom odnosu. Ipak je za stvaranje materijalne sadržine staleške države od izvjesne važnosti filozofsko naziranje na svijet, jer je na koncu svako ljudsko djelanje ovisno o tom naziranju. Unutar formalnog okvira staleške države mogu biti prema tome zastupane najraznovrsnije sadržajne smjernice. Pitanje je drugih okolnosti, koji će smjer pretegnuti i time doći u mogućnost svoje ciljeve i organizatorno provesti. Tako može primjerice sadržajna organizacija staleške države počivati na kršćanskom naziranju na svijet, pri čem će se svako uredjenje problema javnoga života svoditi na opće osnove kršćanstva. Isto tako može biti odnos pojedinca prema zajednici potpuno različit. Taj odnos može biti, ako se poslužimo sociološkim jezikom, osnovan na univerzalističkim ili na individualističkim načelima. Sociološki pravac, koji poriče individualnu slobodu kao opći temelj organizacije ljudskog društva i koji zahtijeva čvrsto vezivanje pojedinca po staležu odnosno državi, kojoj pripada, koji što više državu diže na metafizički pojam, te koji proglasuje moralnim postulatom bezuslovno i potpuno podvrgavanje pojedinca, nije sastavni dio staleške države, nego je samo jedan od raznovrsnih pogleda na njeno unutrašnje formiranje. Kao što smo pokazali, da jedno stanovito naziranje na svijet nije vezano sa suštinom staleške države, isto tako se ne može tvrditi ni to, da stanovita organizacija gospodarstva pretstavlja obilježje staleške države. Iz definicije proizlazi, da je staleška država pojam državopravni i formalni a nikako sadržajni ili gospodar-

s k i. Iz biti staleške države izvire samo činjenica, da različnim pozivnim staležima i prema tome gospodarstvu kao takovomu pripada neposredan uticaj na stvaranje državne volje. Iz toga se ne može povući nikakav logični zaključak o gospodarskoj organizaciji staleške države, jer u njoj postoji mogućnost za svaki oblik gospodarstva. Ovisi samo o gospodarskim čimbenicima i o sociološkim strujanjima, da li će se u staleškoj državi voditi kapitalističko-liberalna gospodarska politika ili će se priteći državnomu ili staleškomu planskom gospodarstvu. Radi toga je s kroz pogrješno, iako se to često čini, pozivajući se na povijesne podatke, konstruirati stanoviti oblik staleškog narodnog gospodarstva na plansko-gospodarskoj osnovi i taj oblik opisivati kao nerazlučan sa staleškim državnim oblikom. U ovakvim mišljenjima možemo prema tome vidjeti samo subjektivne poglede na gospodarsko-političku organizaciju jedne zajednice, odnosno jedne staleške države. Državni i kolektivni zahvati u gospodarsko-politički proces, koji za mnoge pretstavljaju ideal a za druge opet suštu suprotnost idealu, nisu po državnopravnoj instituciji staleške države ni uvjetovani ni isključeni.

Važnu stranu staleške sociologije pretstavlja zahtjev za socijalnim mirom. Budući da do suprotnosti izmedju poslodavaca i radnika dolazi naročito u pitanju nadnica, smatra se, da se sukob njihovih interesa može otkloniti time, da se postavi jedan objektivan kriterij za odredjivanje visine nadnica, na osnovu kojega bi nadnice morale biti pravedne. Koliko god je ovaj teoretski zahtjev bez svake sumnje važan, to njegovo oživotvorenje pretstavlja ogromne poteškoće. Vrlo je teško naime naći objektivan kriterij za pravednost nadnica, jer je pojam pravednosti, kao što dokazuje povijesno promatranje, podvrgnut subjektivnim momentima, koji mogu biti vrlo različiti. S t a l e š k a s o c i o l o g i j a n a j č e š ć e p r o g l a š u j e z a b i t s t a l e š k e d r ž a v e p o s t i g n u ć e s o c i j a l n o g m i r a, pa je staleški pokret u povijesti često nastajao k a o p o k r e t s u p r o t a n b o r b i k l a s a. Po formalno-pravnoj definiciji ne možemo vidjeti bit staleške države ni u kakvom sociološkom postulatu. Ipak smatramo, da je opravdana nada, da će zajednički rad poduzetnika i radnika unutar pozivnih staleža dovesti do tolikoga približavanja njihovih naziranja, da će se iz toga medjusobnoga razumijevanja, koje će neminovno postajati sve veće i veće, stvoriti sam po sebi željeni mir. U izbornoj metodi staleške države nalazimo smjernice za socijalno približavanje unutar izvjesnoga pozivnog staleža, jer se izbornim sistemom staleških skupina jačaju već postojeće veze izmedju poslodavaca i radnika jednoga te istoga pozivnoga staleža (uslijed zajednice gospodarskih interesa nasuprot ostalim pozivnim staležima). Odnosi pako poslodavaca i radnika raznih pozivnih staleža pokazuju istovremeno izvjesno slabljenje. To slabljenje može doći do jačeg izražaja u slučaju, kada se pojave za to i druge pretpostavke (n. pr. nedostatak osjećaja za klasnu borbu) Budući da je na staleškim skupinama osnovani izborni sistem formalnopravnoj definiciji pojma bitna oznaka staleške države. t o p r e m a p r i l i k a m a m o ž e b i t i u b î t i s a m e s t a l e š k e d r ž a v e s a d r ž a n o u b l a ž i v a n j e s o c i j a l n i h s u p r o t n o s t i. To

je jedna od znatnih socijalno-političkih odlika staleške države. Inače je razvitak socijalno-političkih prilika, kao primjerice uredjenje radnoga prava, potpuno neovisno o staleškom državnom organizacionom obliku.

Gore izvedena formalna definicija pojma staleške države nema samo prednost pravne egzaktnosti, nego ona i isključuje mogućnost, da se u nju uključe subjektivni zahtjevi. Unutar toga formalnog okvira može se na razne načine rješavati njezin materijalni sadržaj. Način rješavanja brojnih filozofskih, gospodarsko-političkih i socijalno-političkih problema može u njoj biti već prema duhu vremena najraznoličniji.

»Odgovor« gosp. prof. dra Čede Markovića »na odbranu predosnove gradj. zakonika«

Osvrt na taj odgovor: napisao M a u r o v i ć I v a n.

U broju 9. ex 1936. časopisa »Pravosudje« otštampan je članak, kojim sveučilišni profesor gosp. dr. Č e d a M a r k o v i ć odgovara na moju, kako on kaže, »odbranu« naše predosnove gradjanskoga zakona. Odgovor je uslijedio brzo i prilično iscrpno, a uz to sa velikom »odrešitošću«. Ja ću replicirati na nj samo sa nekoliko pripomena.

I. — Uvodno veli gosp. M., da se je izmedju njega i mene »otkrio jedan mali nesporazumak«, jer da je on u svojoj kritici imao pred očima samo predosnovu kao takvu, a njezine sastavljače, t. j. komisiju, nije ni jednom riječi spomenuo. Prema tomu se kritika gosp. M-a redaktorâ predosnove zapravo ne bi ni ticala! Preko takve »akribije« gosp. M-a mogu mukom prijeći.

Ali kad je već riječ o nesporazumu, hoću da istaknem, da se iz cijele kritike gosp. M-a jasno vidi, da se u istinu radi o jednom nesporazumu, no taj je sasvim druge naravi i mnogo važniji, jer se tiče bitnih smjernica, prema kojima ima biti izradjen naš budući civilni zakonik.

Taj pak nesporazumak ne postoji — mislim bar — samo izmedju gosp. M-a i mene, već izmedju njega s jedne, a cijele komisije, koja je izradila predosnovu, s druge strane.

Nadalje taj nesporazumak nije malen, već velik, jako velik: cijela provalija medju obim stranama.

Gosp. M. hoće naime, da se načini jedan novi moderni civilni kodeks; komisija je pak zaključila, da se principijelno ostane kod hrvatskoga o. g. z-a od god. 1852. sa slovensko-dalmatinskim novelama od god. 1914.—1916. i da se bez potrebe na tom zakonu odnosno na novelama ništa ne mijenja.

Gosp. M. smatra spomenuto načelno komisijsko stanovište temeljnom pogreškom, istočnim grijehom, odakle sve zlo proizlazi. Komisija pak drži, da je njezino stajalište u danim prilikama jedino moguće i svrsi najshodnije.

Gosp. M. u svojoj kritici predosnove o tom komisijskom ishodnom polazištu naprosto ne vodi računa, te n. pr. na str. 397., ad br. 20 svoga »odgovora« naročito ističe: »ne radi se o njem« — t. j. o austrij. o. g. z-u — »budimo stim jednom za svagda na čisto, nego o budućem gradjanskom zakonu za kraljevinu Jugoslaviju«. Zato on uopće promatra tu predosnovu sa gledišta modernih civilnih zakonodavstva, i ako komisija naglašuje da privremeno treba ostati pri »zastarjelom« austrijskom zakoniku (koji je ali ipak dobar), da uzmognemo čim prije dobiti jedinstveni civilni kodeks.

Kad je pak tomu tako, onda bismo se gosp. M. i ja mogli vijati do »sudnjega dana« — »na zelenu granu« ne bismo došli. To je podjednog razlog, da, barem ja, sa ovim svojim člankom svršavam polemiku sa gosp. M-om.

II. — Za dokaz, da austr. gradj. zakon ne valja i da je bilo pogrešno uzeti ga za osnovu, poziva se gosp. M. na Ungera, napose na njegovu raspravu u XXXI. svesku Grünhutovoga časopisa (»Zur Revision des ABGB«). — Medjutim čuveni prof. gradjanskoga prava dr. Schey, glavni redaktor austr. djelomičnih novela, ocijenjujući austr. o. g. z. veli o njem (Klangov komentar ex 1933., I. str. 16. i sl.) ovo: »Bald aber urteilte Unger selbst milder, bis er schliesslich (1904) dem ABGB das Zeugnis, »glänzender Bewährung« ausstellte und es, »mit dem Masstab seiner Zeit gemessen, ein Meisterwerk« nannte (Grünhut, XXXI, 389). Und das wurde allgemach zur communis opinio (Arnds, Pfaff-Hofmann, Ehrenzweig, Strohal, Wenger, Swoboda); selbst Vertreter radikaler Richtungen (A. Menger, Ofner, Mauczka) bestreiten dem ABGB nicht den Ruhm, dass es seiner Zeit weit voraus war. Beweis dessen, dass das Gesetzbuch von 1811 durch mehr als ein Jahrhundert in Geltung bleiben konnte und noch nach Ablauf des Sekulums von der öst. Juristenwelt gefeiert wurde, obgleich man schon unter dem Zeichen der »Revision« stand. Die zwei Bände der »Festschrift zur Jahrhundertfeier des ABGB« am 1. VI. 1911 erzählen von der Lebenskraft des ABGB.« Tako Schey. Značajno je, da se ovaj pri tom poziva baš na istu netom spomenutu Ungerovu raspravu, iz koje gosp. M. izvodi, da o. g. z. ne valja. I u drugim svojim radovima ističe Schey osobite vrline o. g. z-a (tako u raspravi »Ueber den redl. u. unredlichen Besitzer ex 1898, str. 7—13 i u predavanju ex 1911: »Das öster, allgem. bürg. Gesetzebuch«, str. 1—26). I mnogi drugi autori ocijenjuju veoma povoljno o. g. z.

Mogli bismo gosp. M-u na njegov prigovor i ovo odgovoriti: Istina, Unger je u XXXI. svesku Grünhutovoga časopisa rekao, da onaj, koji je upućen na o. g. z., naliči na liječnika, koji ordinira po starim, požutjelim receptima. Bez sumnje ali je ovaj Ungerov sud o austr. opć. gradj. zakonu odveć oštar. Inače ne bi sigurno Schey u svojim gore citiranim člancima onako pisao o o. g. z-u. Ta prispodoba sa požutjelim receptima »claudicat altero pede« i jest plod piščeve bujne fantazije i njegovoga, njemu svojstvenoga, nastojanja za slikovitost i zornost u izražavanju. Ovakove drastične ekspektoracije nalazimo povišeput u sjajnim djelima ovoga uistinu velikoga jurista. Ali i za njega, usudio bih se reći, vrijedi (i ako to baš na ovom

mjestu možda nešto paradoksno izgleda), ona stara: »quandoque dormitat et bonus Homerus«.

Svakako gosp. M. previše izrabljuje riječi Ungerove u prilog svoje tvrdnje. Da je tomu tako, to se vidi, ako malo rasčlanimo odnosna mjesta u Ungerovoj raspravi. U. naime kaže i to, da se potpuna revizija austr. o. g. z-a u dogledno vrijeme ne može očekivati (»die Kommission brauchet Jahrzente«), a to zbog mnogovrsnih smetnja, koje sprečavaju potpunu preradbu toga zakona. Te smetnje, koje U. spominje, postoje i kod nas još i danas — nakon više od 30 godina (spor izmedju crkve i države u žeindbenom pravu i nesrećne nacijonalne i političke raspre). Nadalje je U. rekao, da parcijalna revizija (koju on predlaže) ima sačuvati staru, poštovanja vrijednu zgradu austr. gradj. z-a (»das alterwürdige Gebäude«). Konačno predlaže U. samo »mosaikartige Korrekturen« — promjene u zakonu skroz pozitivne naravi, do kojih ne možemo doći ni s pomoću pravne znanosti i pronalaska prava, i ako pri tom ma kako daleko idemo (v. i »Erläuternde Bemerkungen zu dem Entwurfe ..... des ABGB, str. 57.). Pa i sama Ungerova krilatica, da se provedu u starom z-u »mosaikartige Korrekturen«, znači da se mozaikna slika austr. o. g. z-a u cijelosti svojoj ne smije mijenjati. Prema tomu je i U. za to, da se u dogledno vrijeme ostane u glavnom pri starom zakonu. — Medjutim, i ako je austr. zakon za juristu »ein vergilbtes Rezeptierbuch«, odlučno je, da se sudac može i sa tako starom knjigom dobro poslužiti, kao što je i za liječnika mjerodavno, da je recept dobar, bio on star ili ne.

Prema svemu tomu čini se, da »mjerodavni« nisu baš učinili tako »veliku pogrešku«, kad su nadovezali na naš o. g. z., koji — mimo to — već dugi niz decenija dominira i u daleko najvećem dijelu naše države.*)

---

*) Nakon što sam svršio ovaj članak, dobio sam tri rasprave čuvenih profesora insbruškoga odn. praškog fakulteta gg. Gschnitzera, R. Mayra i E. Swobode, koji su dali svoje mišljenje o našoj predosnovi. Te rasprave nalaze se u »Spomenici Dolencu, Kreku, Kušeju i Škerlju, koju izdaje uz ogromni trud i golemu požrtvovnost odvjetnik g. Dr. Josip Štefinović. Gschnitzerova rasprava nosi naslov: »Bemerkungen zum Vorentwurf des bürgerlichen Gesetzbuches für das Königreich Jugoslavien«; Mayrova: »Der Vorentwurf des bürgerlichen Gesetzbuches für das Königreich Jugoslavien«; a Swobodina: »Der Vorentwurf eines bürgerlichen Gesetzbuches für das Königreich Jugoslawien.«

Evo što ovi odlični pravnici misle o osnovnom pitanju, da li je opravdano, da smo u predosnovi pridržali u glavnom austr. o. g. z.

Gschnitzer veli: »Die Frage, ob neues selbständiges Gesetzbuch oder Beibehaltung des ABGB., lässt sich zwar niemals einhellig entscheiden; doch wird jeder zugeben, dass die von den Redaktoren des Entwurfes getroffene Entscheidung durchaus diskutabel ist und, was ihr an Kühnheit abgeht, durch die grössere Sicherheit des Gelingens wettmacht. Ich halte es daher für richtig, die getroffene Entscheidung zu bejahen und mit ihr als Grundlage auf die Durchführung kritisch einzugehen« (l. c. str. 156).

Mayr veli: »Vor die entcheidende Frage gestellt, ob bloss eine Revision oder eine vollständige Reform des bürgerlichen Rechtes vorzunehmen, ob mit anderen Worten das Bestehende zu erhalten und nur nach Massgabe des notwendigsten Bedarfes zu verbessern, abzuändern oder zu ergänzen oder ob ein völliger Neubau aufzuführen sei, tut der verantwortungsbewusste Gesetzgeber, wie es in der Tschecho-

III. — Gosp. M. nastoji većinu pojedinačnih izvoda, spomenutih u mojoj »odbrani«, oprovrgnuti i prikazati po mogućnosti neuspjelima. Ja ću se ovdje osvrnuti samo na neke njegove tvrdnje. Na ostale ne odgovaram, jer smatram, da je sasvim dovoljno prepustiti stručnomu čitaocu, da sâm sudi o njihovoj ispravnosti odnosno o neispravnosti. Samo je pri tom potrebno, da on čita ne samo odgovor gosp. M-a, već i moje primjedbe, sve redom onako, kako su u »Mjesečniku« ex 1936. br. 6. i 7. napisane.

Mjesta u odgovoru gosp. M-a, na koja hoću replicirati, jesu slijedeća:

Ad br. 4 njegova članka (§ 324. p-e i član 35. ustava).

Gosp. M. tvrdi, da je § 324. p-e[1]) više no nesavremen, arhaičan; i to zato, jer je vladareva imovina već odavna odijeljena od državne imovine, a to je pravilo javnoga, pisanoga i nepisanoga, prava. Na to primjećujem, da fakat da se pitanje jednakosti vladara sa svakim državljaninom u pogledu imovinsko-pravnom rješava — u raznim varijantama — u novijim i najnovijim zakonima (čl. 11. crnogor. imov. z-a i čl. 35. našega ustava; a u obrnutom smjeru u čl. 57. EGBGB[2]) svakako ne govori za to, da je odnosna ustanova može nazvati arhaičnom.

Nadalje sam u »odbrani« p-e kazao, da »bih rekao, da je to jedna prednost kodeksa, kada se u njem i vladalac u pogledu privatnoga prava načelno stavlja na isti niveau sa svakim gradjaninom.« To mišljenje nalazimo ne samo kod starih autora (O f n e r, I. str. 40.; Z e i l l e r, Kom. I str. 113. i sl. i 134. i drugi), već, možemo reći, i u novoj austr. literaturi. Tako S w o b o d a, Das ABGB im Lichte der Lehre Kants, (str. 88.) promatra dotični § (289. austr., 324. naš) sa gledišta jednakosti pred zakonom. I sam B a r t s c h (kod K l a n g a ad § 289.), koji je inače nesklon §-u 289. o. g. z-a, priznaje mu njegovu važnost, jer da je »time o. g. z. izrijekom priznat kao pravno vrelo za imov. pravo i glede monarha, dok su za ostale dijelove privatnoga prava dopustiva i druga pravna vrela (kućni zakoni)«.

slowakei und nun auch in Jugoslawien geschehen ist, trotz aller vortrefflichen Gründe für eine Reform, der Erfahrung eingedenkt, dass das Bessere der Feind des Guten ist, doch wohl gut daran, den bescheideneren, aber aussichtsreicheren Weg der Revision zu wählen, der wenigstens in absehbarer Zeit zu dem ersehnten Ziele der Rechtseinheit zu führen verspricht, was jedenfalls das wichtigste ist.« (l. c. 238).

S w o b o d a veli: »Der Vorentwurf eines bürgerlichen Gesetzbuches für das Königreich Jugoslawien ist aus dem Bestreben heraus entstanden, eine Vereinheitlichung des Privatrechtes für den ganzen Bereich des Staates zu erzielen. Die Erreichung dieses Zieles wird dadurch erleichtert, dass in den neuerworbenen, früher Teile der österreichisch-ungarischen Monarchie bildenden Gebieten das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch teils mit den Teilnovellen, teils in der früheren Fassung gilt und auch das serbische Gesetzbuch im Wesen nur eine gekürzte Übersetzung aus dem ABGB bildet, dass also die Grundlagen des bürgerlichen Rechtes schon bisher hier wie dort die gleichen waren. In voller Erkenntnis der Wichtigkeit dieser Tatsache und der Vorzüge des ABGB haben sich die Verfasser sorgfältig bemüht, auch im Vorentwurf die Eigenart des bisher geltenden Rechtes aufrecht zu erhalten.« (l. c. str. 65).

1) Taj glasi: »I ona imovina vladaočeva, koju on ne posjeduje kao vrhovni glavar države, smatra se kao privatno dobro.«

2) Ovaj govori v. »Sonderrechten der souveränen u. gleichgestellten Häusern.«

Pitanje, da li je §-u 324. predosnove mjesto u civilnom kodeksu ili izvan njega, je u savezu sa teškom razlikom izmedju norma javnoga i privatnoga prava.[3]) Može se reći, da ni jedna definicija u tom ne zadovoljava, počevši od U l p i j a n a[4]) do danas. Vidi o tom primjerice S o m l o v u »Juristische Grundlehre«, str. 485. i sl. Svakako su svi dijelovi pravnoga poretka tako usko medjusobno povezani, da se zapravo ne dadu razlučiti. (V. A u s t i n kod S o m l ó, str. 488., N. 1); stoga se veoma često dešava, da je i u zakonodavstvu javno i privatno pravo jedno sa drugim protkano, te u jednom zakonu usred pravnih zasada, koje uredjuju neki privatno-pravni institut, dolaze norme, kojima nije svrha da unaprijede (fördern) privatnu svrhu (koja prevalira u tom institutu), već opću svrhu, opće dobro. P f a f f-H o f m a n n. Kom. I. str. 124. Što se napose S o m l ó v o g a razlikovanja javno- i privatnopravnih norma tiče, izgleda mi nekako kao da § 324. p-e spada u domenu norma, koje S o m l ó označuje kao privatnopravne.[5])

Pod gornjim (4.) brojem gosp. M. prigovara § 324. predosnove i načinu, kako se u tom §-u ista predosnova izražava ter, medju ostalim, pita: »što znači riječ posjeduje u §-u 324.?« »Po §-u 341. p-e — nastavlja gosp. M. — »p o s j e d n i k je, tko ima stvar u svojoj vlasti i, uz to, ima volju da ju kao s v o j u pridržava.« »Da li u tom smislu vladalac neke stvari« — pita gosp. M. — »posjeduje kao vrhovni poglavar države?«

Ovdje ponajprije ističem, da se ni jedan od mnogobrojnih tumačitelja o. g. z-a nije — koliko mi je poznato — spotaknuo o tu riječ: »posjeduje«. Očito nisu o značenju te riječi na tom mjestu imali nikakove sumnje. Od starijih pisaca K r a i n z S.[2], str. 195., parafrazirajući § 289. o. g. z-a (naš § 324.), upotrebljuje i sam tu riječ »posjeduje«, bez daljnih skrupula.

Ali i one, koji, poput gosp. M-a, misle pri tom na posjed u smislu §-a 309 o. g. z-a (naš 341.), držim, da mogu podsjetiti na S c h e y-eve izvode (K l a n g, Kom. ad § 309. str. 1202. i sl.), u kojima on tumači § 309. o. g. z-a. S c h e y veli: »So wird für die Zusammenfassung der zwei Elemente »Macht u. Wille« kaum eine bessere Formel zu finden sein als die: der Besitz ist — äussere Erscheinung der Zugehörigkeit einer körperlichen oder unkörperlichen Sache«.

3) Pri tom uzimam — povodeći se za Somlóom — da su »Rechtssatz« i »Rechtsnorm« identični pojmovi; nadalje da su i t. zv. bedriffsentwickelnde Rechtssätze«, pod stanovitim pretpostavama, prave norme; kao konačno i to »da u slučaju §-a 324 predleže takve pretpostave. V. o tom pobliže mjesta, citirana iz Somló-a, u mojoj ocjeni nekih §§-a K l a n g-ovoga komentara u »Mjesečnik«-u ex 1928., br. 8 i 9 str. 383.

4) Publicum ius est, quod ad statum rei Romanae spectat, privatum quod ad singulorum utilitatem: sunt enim quaedam publice utilia quaedam privatim (L. § 2 D de iustit. et iure 1).

5) S o m l ó, l. c. str. 486 uči, da je razlika izmedju javno-pravnih i privatnopravnih norma u tom, da privatnopravne norme osnivaju o s i m obvezatnosti i l i ovlasti naprama pravnoj vlasti (Rechtsmacht) j o š i obvezatnost i ovlast podložnika medju sobom; dok norme javnopravne odredjuju (»setzen«) obvezatnosti i l i ovlasti podložnikâ s a m o prema pravnoj vlasti. Po §-u 324. p-e je vladalac glede svoje imovine u stanovitom pogledu podvržen gradj. zakonu, te time u dotičnim imovinskim odnosima postavljen sa svakim gradjaninom na isti niveau. Ovim je prema S o m l ó-u dana zakon. podloga za »obvezatnost i ovlast« kao kod podložnikâ medju sobom«. V. i R e g e l s b e r g e r, Pandekten, str. 117.

Dakle i ako tko drži, da riječ »posjeduje« znači posjed u smislu § 341. (309.), ne dolazimo do apsurditeta, do kojega mislim da gosp. M. drži da moramo doći, ako ta rieč ostane u § 324. Vladar »posjeduje« stvar, to bi prema tom shvaćanju imalo naime značiti, da se on nalazi u takovom odnosu prema njoj, da izvanjski izgleda, da mu ona pripada (»dass sie ihm zugehört«). Titul (zakonski naslov) za takvo posjedovanje bila bi okolnost, da subjekt posjeda drži tu stvar kao vladar (u svojstvu vladara). Dakako da vladar kao takav može imati pravo na stvar, koja nije u njegovom, već u tudjem posjedu.

Zato sa svoje strane mnijem, da se na tom mjestu riječ: »posjeduje« uopće nema uzeti u tehničkom smislu kao terminus technicus. Već Unger (S. I. str. 81.) veli, da riječi u zakonu imadu ono značenje, koje odgovara juristićkom tehničkom govoru, ali samo u dvojbi (u koliko ne proizlazi drugo iz načela logične interpretacije). O tehničkim izrazima u zakonu vidi i Ehrenzweig, S.[6], str. 69. a i Pisko kod Klanga I, str. 112. Ako je naša komisija — kao što u »odbrani« str. 280. i sl. rekoh — i nastojala, da se čuvaju juristički termini, na tom mjestu, mislim, nije bilo baš potrebno dirati u tekst o. g. z-a.

Dakako da način izražavanja o. g. z-a, a prema tomu i naše p-e, nije uvijek idealan (V. Pfaff, Codex Theresianus u. seine Umarbeitungen u. Jur. Blätter ex 1887. str. 488. i Schey kod Klanga I. str. 1200. i sl.). Medjutim potpuno i svagdje usčuvati terminologiju, jedva kome uspijeva. V. Huber u Schweiz. ZGB, Erläuterungen zum Vorentwurf str. 16. I upravo do ekscesa pedantni redaktori njemač. BGB (što se terminologije tiče) čine u tom pogledu — baš glede terminologije posjedovnih odnosa — iznimku i odstupanje (Planck, Kom. IV. 3. sv. str. 34.).

Još nešta savezno § 324. p-e! Na str. 279 »odbrane« sam rekao: »za § 324. p-e veli gosp. M., da je izlišan, a gore je rekao da je arhaičan. Arhaičnost i izlišnost su dva pojma, koja se ne pokrivaju. Moglo bi se možda reći, da je taj propis izlišan, jer se već u ustavu spominje.« Na to odgovara gosp. M.: »Maurović misli, da je u predavanju učinjena pogreška. Naime, na jednom mjestu je rečeno, da je § 324. arhaičan, na drugom da je izlišan, a arhaičnost i izlišnost su dva pojma, koja se ne pokrivaju.« Gosp. M. napose naglašuje: »Jeste, ti se pojmovi ne pokrivaju, ali se i ne isključuju. Pored toga što je arhaičan, § 324. je i izlišan.« Na to repliciram: time, da sam rekao, da su arhaičnost i izlišnost dva pojma, koja se ne pokrivaju, nisam kazao, da se oni isključuju. Kada bih to potonje mislio, ne bih hotice izabrao riječi »ne pokrivaju se«. Po tom nisam ni mislio, da je u predavanju gosp. M-a učinjena u tom pravcu pogreška. Ja samo ne dopuštam, da je § 324. p-e arhaičan, ali dopuštam, da je s obzirom na čl. 35. ustava event. izlišan.

Ad br. 6[6]) (»Još manje može kogod sebi prisvojiti obalsko pravo«).

Predosnova je na koncu §-a 410., koji govori o nalaženju izgubljenih stvari, rekla: »Još manje može kogod sebi prisvojiti obalsko pravo«. Gosp. M. veli: »I to brani Maurović, kao da nije već odavno

[6]) Kod g. M-c (na str. 392) griješkom pod br. 7.

ukinuto obalsko pravo!« Gosp. M. tumači, u čem sastoji to obalsko pravo, te kaže, da je sada ovo pravo u svim civiliziranim državama ukinuto. Za potvrdu toga pozivlje se pak na Mayerov Konversationslexikon. Svakako je Konversationslexikon jedno »vrelo«, na koje se pravnici ne običavaju pozivati. A čemu pozivati se na »Konversationslexikon« (1. c.), kada je baš §-om 388. o .g. z-a, t. j. našim §-om p-e zabranjeno obalsko pravo? Ukidanje toga prava je još i u novijim državnim ugovorima ugovarano. V. Krainz[5], § 202. u i kod N. 8 i Ehrenzweig[6], § 202., N. 10. Nadalje Schey-Manz, 21. izd. (ex god. 1926.) ad § 388. o. g. z-a.

Ni u novom zakonu ne će biti s gorega, da se ta zabrana opetuje. Česi su je izostavili, jer su mišljenja,[7]) da se tu radi samo o morskoj obali. I Planck IV. izd. ex 1920. ad § 965. str. 445. br. 4.) spominje u svom komentaru »die besonderen Vorschriften der Strandungsordnung «i veli, da su njemački propisi od 17. V. 1874. »über Seeauswurf u. strandtriftige Gegenstände« ostali na snazi a poziva se pri tom na čl. 32. EGDBGB.

Ne može se dakle reći da spominjanje obalskoga prava spada u »roportarnicu«. Napose sumnjam, da je shvaćanje naših primoraca takvo, da je zabrana prisvojenja obalskoga dobra naprosto suvišna.

Ad br. 7. i 8. (§ 520. i § 1077.).

Radi se ovdje o pasusu: »nošen od ljudi« u §-u 520. i o »službama po svojstvu dobra« (§ 1077.). U oba slučaja ne može si čitalac iz odgovora gosp. M-a stvoriti potpunu i ispravnu sliku onoga, što sam ja rekao o tom u »Mjesečniku« ex 1936. str. 270. i sl. (br. 4. i 5.).

Ad br. 9. (§§ 1127. i 1261.).

Ovdje spomenute §§ 1127. i 1261. preuzela je p-a iz 3. austr. djelomične novele. Gosp. M. veli, da smo kod § 1261. p-e spustili iz vida § 1127. p-e. To može mirno gosp. M. reći meni, ali mi je teško vjerovati, da se isto dogodilo ljudima sa onim juristićkim kvalitetima, koji se moraju priznati redaktorima austr j. djelomičnih novela. Zato sam kušao obraniti njihovu redakciju, naročito za naše zakonodavstvo. Gosp. M. tvrdi »brevi manu«, da to znači braniti nemoguće stvari.

Ad br. 10. (Ničija subjektivna prava).

Nisam nigdje rekao, da su prava koja nam pripadaju, ničija; ali sam rekao: »u slučaju da napustimo posredujuće pravo, nastaje prolazna neodredjenost«. Gosp. M. pita: »neodredjenost koga ili čega? Iz neodredjenosti subjekta prava ne izlazi da je pravo ničije«. Ehrenzweig 6, § 40. veli: »Bequem ist die Annahme zeitweiliger Subjektlos gkeit bei den gebundenen Rechten. Wenn ein Grundstück herrenlos ist, sind die damit verbundenen Rechte subjektlos. Ebenso ist die Forderung die mit dem Inhaberpapier verknüpft ist, so lange subjektlos als es herrenlos bleibt.«

Svakako ima mnogo učitelja prava, koji dopuštaju mogućnost »subjektloser Rechte« (Windscheid, Köppen, Demelius, Schirmer, Bruns, Brinz, Unger, Regelsberger, Krainz i dr.): v. Ehrenzweig, l. c. Za takva prava se pak može reći, da su ničija. To slijedi i iz izlaganja gosp. M-a kad veli: »za koga su-

[7]) Sporno. V. Ofnerove protokole I. str. 260., § 117.

bjektivnih prava nema bez subjekta prava, za njega ne mogu postojati ničija prava«. A za onoga, za koga ima takvih prava? (Unger, Erbrecht, § 7, N. 5 veli... ein solches subjektloses Recht, das nicht nur nicht einem Willensfähigen, sondern gar niemand zusteht...) Ne može se po tom reći, da govoriti o ničijim pravima, znači nešta »neverovatna« tvrditi.

Ad br. 11. (Vanbračno srodstvo).

Djed i nezakoniti sin njegovoga sina su vanbračni srodnici, a nisu i ne postaju bračni srodnici, i ako je pozakonilac (sin djedov) legitimirao to dijete per rescriptum principis.

Krasnopolski, Familienrecht str. 237. veli: »die Legitimation per rescr. princ. begründet ein Familienverhältnis nur zwischen dem Legitimierenden und den Legitimierten. In Rücksicht auf die anderen Familienmitglieder (nicht bloss auf die Aszendenten des Vaters) hat diese Begünstigung keine Wirkung, d. h. zwischen ihnen und dem Legitimierten entsteht kein Familienverhältnis. A. Ehrenzweig, S. 6, str. 199. kaže: »die Ehelicherklärung begründet ein Familienverhältnis nur zwischen Vater und dem Kinde. Gegenüber dem väterlichen Verwandten entsteht kein eheliches Verwandschaftsverhältnis.«

Ad br. 15. (Naslov i osnov).

Gosp. M. na koncu ove svoje primjedbe veli, da sam točno shvatio njegovo mišljenje, da je trebalo reći u čem sastoji »osnov«. No gosp. M. izostavlja odnosno ne osvrće se na moju tvrdnju, koja odmah iza toga slijedi, naime da je »osnov« kod raznih prava tako različit, da bi se jedva dala postaviti općenito zadovoljavajuća definicija.

Ad br. 20. (Priznanje dokazanoga duga).

J. M. tvrdi (str. 397), da § 665. p-e sadržaje jednu besmislicu (»nasljednik mora priznati dug, koji je ostavilac točno označio ili koji je legatar dokazao«). Uvjeren sam, da g. M. ne bi nikako ni za našu p-u postavio takvu tvrdnju, da je proučio literaturu, na koju se pozivam u svojoj »odbrani« (str. 276), a možda još i Anders-ov »Grundriss« (»Erbrecht«, II. izd., str. 89).

Ad br. 21. (Dobri običaji).

Ja velim: »razlika je — rekao bih — izmedju gosp. M-a i drugih učitelja prava u tom, što drugima povreda dobrih običaja pretpostavlja »Sittengebote«, a gosp. M-u faktične običaje. Gosp. M. dodaje: ali »— i moral«. No je li ono, što gosp. M. u »dobrim običajima« traži pored običaja — moral? Nadalje povreda običaja i morala nije, po shvaćanju mnogih, još povreda »dobrih običaja«, ako povreda ovih, po spomenutom mišljenju, pretpostavlja povredu »der Sittengebote«, a ne povredu faktičnih običaja.

Ad br. 27. b) (Jezik).

Ja sam rekao (str. 280.), da smo se, što se jezika u z-u tiče, mi »prečanski ljudi borili... da se čuvaju tehnički termini, da... u tom ne bude zbrke.« Na drugom mjestu pak (str. 276.) kazao sam, da p-a ne rabi izraz »zahtjev« kao »terminus technicus«, da dakle on u p-i, kao i u o. g. z-u, dolazi u višekratnom značenju. — Gosp. M. tvrdi,

da je uslijed toga »zbrka s njim neosporna«, dakle da i naše nastojanje (»borba«) nije imalo potpuni uspjeh. — Dvojim da bi ta »zbrka« bila manja, da smo pokušali svagdje lučiti »zahtjev« od »prava«, dakle operirati sa jednim pojmom, glede kojega je teorija još daleko od toga, da se složi odnosno njegovoga bivstva (Regelsberger, Pandekten str. 213.). I ako ga novija pravna znanost i zakonodavstva rado rabe, ipak ima »zahtjev« mnogostručno značenje (Dernburg, P. 8. izd. I. str. 66.). Windscheid je prvi pokušao pojam »zahtjeva« točnije odrediti i uvesti ga u nauku. Dernburg (l. c. N. 6) veli, da to nije bilo u korist njem. prava. Konačno treba napomenuti, da je kod kodifikacije njem. z-a bilo uglednih jurista »die die Verwendung des Begriffes »Anspruch« tadelten« (Reinhold, Pfaff, Rochol, Hachenburg; v. »Zusammenstellung« VI. str. 184. i sl. V. još o tom: Gierke na dva mjesta, Hanausek, F. Meyer, Bähr, Ihering, Schilling, Fischer, Hölder; Zusammenstellung« I. str. 212. i sl.).

Ad br. 20. (Šteta, naknada štete, slučaj).

Gosp. M. se obara i na moju »odbranu«, što u pogledu revizije odštetnoga prava (30 pogl. drugoga dijela o. g. z-a) nismo išli dalje od austr. novelista. Ovdje — medju ostalim veli on —: »ako će se već poznata sporna pitanja ostaviti teoriji i praksi, zašto njima ne ostaviti i sve ostalo? Drugim riječima, da li je u skladu sa ciljem zakonodavstva, da zakonodavac svijesno za ljubav svoga komoditeta održava nesigurnost pravnoga saobraćaja?« — Prije svega moram ovdje naglasiti, da nisam na tom mjestu (v. str. 272.) rekao: »...i prepusti njihovo pitanje...«, već sam kazao »... a prepusti potanje njihovo ustanovljenje...« Nadalje: gosp. M. pita: ‚kako ste mogli ostaviti ne riješena neka poznata sporna pitanja odštetnoga prava?« — I opet stara pjesma! Temeljni plan p-e, glavne smjernice, prema kojima je ona sastavljena, ne tiču se gosp. M-a ništa. Predbacivanje komoditeta je ovdje naročito deplasirano, pošto se je komisija — da je to to smatrala uputnim — mogla baš ovdje lahko i komodno poslužiti češkim osnovama ili pak Randinom osnovom revizije 30. pogl. II. dijela o. g. z-a. Konačno držim da, u savezu sa svim tim predbacivanjima na račun redaktora, mogu podsjetiti na jedno mjesto iz Lenelovoga rektorskoga govora ex 1896., držanoga na sveučilištu u Strassburgu (»Das bürger. Gesetzbuch u. das Studium des römischen Rechts«): »Laik se tuži« — veli Lenel — »na nebrojene jur. kontroverze i očekuje od zakona, da ih uklone. No svaka kodifikacija dovršava, istina, dobar broj tih prijepora, ali, kako iskustvo uči, žalibože ne, a da ne stvori jednaki broj novih sporova. Jer svaki zakonik je pun nejasnoća, protuslovlja, lakuna i drugih nedostataka; ne možda uslijed slabosti svojih sastavljača, već zbog granica ljudskoga predvidjanja. Samo valjana jurisprudencija može svladati sve te teškoće«. (l. c. str. 6. i sl.). Ako je pak tomu tako, t. j. ako je svaki zakonik, po Lenelu, pun nejasnoća, protuslovlja, lakuna i ostalih nedostataka, onda je zahtjev gosp. M-a, da p-a mora biti takva da bude pogodna, »da budućim pravničkim generacijama posluži kao pravna i jezična čitanka« (str. 396.) — jedna »utopija«.

IV. — Povod da sam reagirao protiv predavanja gosp. M-a, bila su ona, ne baš malobrojna, mjesta u njegovom predavanju, gdje gosp. M., rekao bih, možda i nehotice prikazuje sastavljače p-e — ako ih i ne spominje — u lošem svijetlu. To su naročito oni njegovi »apercus-i«, koje sam u Mjesečniku str. 280. (ex 1936.) naveo.

Ja sam — nastojeći da ni malo ne povrijedim gosp. M-a — rekao, da mi se ovakav način kritiziranja čini malo čudnovat. Da će gosp. M. ostati — i nakon moje »odbrane« — pri svojim izvodima, koji rade o meritumu stvari, to sam, dakako, znao unaprijed. Velika većina profesora su u tom pogledu više manje jednaki, te sam stoga i očekivao njegov odgovor. Ipak sam se ali — otvoreno govoreći — nadao, da će gosp. M. u tom svom odgovoru nastojati ublažiti nepovoljan utisak, koji su one njegove riječi morale, mislim, učiniti na sastavljače p-e. Ali u tom sam se grdno prevario. Iz svršetka odgovora gosp. M-a (str. 401.) proizlazi, da je on duboko uvjeren, da je to najblaža forma, kako treba govoriti o radu ljudi, koji su postupali onako neodgovorno kao redaktori predosnove (»za ljubav svoga komoditeta«, veli gosp. M. na str. 398.). — O drugim »oštrinama« u odgovoru gosp. M-a ne ću ni da govorim.

Gosp. M. stavio je na čelo svomu »odgovoru« kao motto ove Gierkove riječi: »Und zuletzt dient jeder am besten der Sache, wenn er seine innerste Ueberzeugung rücksichtlos und so wie es ihm ums Herz ist, ausspricht.« Gosp. M. očito drži, da bez njegovih »apercus«-a ne bi došlo do izražaja njegovo najdublje uvjerenje, a ni ono što mu je na srcu. — Habeat sibi!

O povratu i realnom sticaju

Napisao dr. Katurić Jovan, apelacioni sudac u Novom Sadu.

U austrijskom kaz. zakonu su bile iscrpljivo označene sve one okolnosti, koje su se smatrale otežavne ili olakšavne, te je sud prama njima odmjerivao za krivično djelo kaznu u granicama zakonskoga propisa. Izmedju otežavnih okolnosti je bio naveden i povrat (Rückfall) koji se je sastojao u tome, što je optuženi već bio osudjen za jedno kriv. djelo ma koje vrsti, koje se goni po javnoj ili privatnoj tužbi ili koje se kažnjava kaznom lišenja slobode ili novčanom kaznom, pak je opet počinio drugo kriv. djelo iste ili različite vrsti bez obzira na razmak vremena počinjenja izmedju jednoga i drugoga krivič. djela. Prama tome povrat je bio kod svake vrsti krivič. djela otežavna okolnost, a samo kod kradje je bio kvalifikujući momenat.

U madjarskom kaz. zakonu nisu bile iscrpljivo navedene te okolnosti, a niti približno, nego su se u pojedinim slučajevima uzimale u obzir pri odmjerivanju kazne, te ako su bile pretežnije otežavne okolnosti, onda se je odmjerivala maksimalna kazna, predvidjena za to kriv. djelo, ili približno maksimalnoj, a ako su bile pretežnije olakšavne okolnosti, onda se odmjerivala minimalna kazna, predvidjena za to djelo, ili približno minimalnoj — dakle i ovdje u granicama kazne propisane za to krivično djelo. Sudska praksa je smatrala povrat

(kažnjen predživot) kao otežavnu okolnost, a kvalifikovani povrat je postojao kod kradje (§ 338.), razbojništva (§ 349.), pronevjere (§ 357.), jatakovanja (§ 371.) i prevare (§ 381.).

Ni u našem kriv. zakoniku nisu iscrpljivo navedene te okolnosti, nego je samo općenito rečeno u § 70., da će se kazna odmjeriti prama stepenu krivične odgovornosti učinioca, a pri tom će se uzeti u obzir sve okolnosti, koje utiču, da kazna bude veća ili manja, a izmedju ostalih oklonosti spominje se i raniji život učiniočev, pod kojim se ima razumijevati, da li je već bio kažnjen ili ne. Stoga bi se i po našem kriv. zakoniku povrat imao smatrati otežavnom okolnošću. No kako za povrat postoji jedna posebna ustanova u § 76. k. z., to se on ima smatrati kvalifikovanom težavnom okolnošću, a samo u koliko ne postoje uslovi iz § 76. k. z., imao bi se uzeti u obzir kao otežavna okolnost kod odredjivanja krivično-pravne odgovornosti. Inače povrat iz § 76. k. z. nije istovjetan sa povratkom iz austrijskoga i madjarskoga kaz. zakona. Ustanova iz § 76. k. z. razlikuje dvije vrsti povratka: prost i poseban. Prost povrat postoji, ako je netko bio osudjen za kakvo umišljeno kriv. djelo na kaznu lišenja slobode (robije, zatočenja, strogoga zatvora ili zatvora) ,pa za pet godina od dana, kada je tu kaznu sasvim ili djelomično izdržao, ili ako je bio zadržan u zavodu za izvršenje mjera bezbjednosti, pošto je iz ovoga otpušten, opet učini kakvo umišljeno kriv. djelo (1. od. § 76. k. z.) ma koje vrsti i takovo, koje se goni na privatnu tužbu bez obzira, da li je za to kriv. djelo propisana kazna lišenja slobode ili novčana kazna. Poseban povrat pak postoji, ako je netko bio osudjen za kakvo umišljeno kriv. djelo na kaznu lišenja slobode (robije, zatočenja, strogog zatvora ili zatvora), pa za pet godina od dana, kada je tu kaznu sasvim ili djelomično izdržao, ili ako je bio zadržan u zavodu za izvršenje mjera bezbjednosti, pošto je iz ovoga otpušten, opet učini kakvo umišljeno kriv. djelo, koje je poteklo iz jednorodnih pobuda sa ranijim djelom (2. od. § 76. k. z., n. pr. iz koristoljublja pri utaji, prevari) ili iz iste mržnje prama izvjesnomu licu ili iz strasti i slično, ili n. pr. dvije kradje i t. d. Ustanova povrata ne važi za nehatna djela, jer oba krivična djela moraju biti umišljena. Stoga ako je samo i jedno kriv. djelo učinjeno iz nehata, nema povrata, te se ne će moći primijeniti § 76. k. z., ali će se moći uzeti to ranije osudjivanje u obzir kao otežavna okolnost kod odredjivanja krivično-pravne odgovornosti za kasnije kriv. djelo.

Isto tako ne važi ni za uslovnu osudu po § 65. k. z., jer se uslovna kazna, koja nije izdržana i koja se nije mogla izdržati, po tom paragrafu ne može nikako doći u obzir prilikom ocjenjivanja pitanja, da li su kasnija djela izvršena u povratu, nego može doći u obzir samo primjena § 66. k. z., po kojem se ima narediti opozivanje uslovne osude i naredjivanje, da se izrečena kazna po uslovnoj osudi izdrži, kao što ne važi ni za disciplinsku osudu u smislu 1. od. § 69. k. z.

Osudenici, koji za vrijeme izdržavanja kazne učine kakvo kriv. djelo, za koje zakon propisuje strogi zatvor ili zatvor do jedne godine ili novčanu kaznu, kaznit će se po upravniku zavoda disciplinski po §§ 53., 54. i 55. zak. o izvršivanju kazne lišenja slobode (1. od. § 69. k. z.).

Razumije se, da ne važi ni za onoga, koji je već osudjen na vječitu robiju, jer takav osudjenik mora da izdržava kaznu sve do svoje smrti, a to se vidi iz 3. od. § 69. k. z., po kojem će osudjenik na vječitu robiju, koji učini jedno teže kriv. djelo od onoga, predvidjenoga u 1. od. § 69. k. z., biti kažnjen od nadležnoga suda sa pooštrenjem ostatka kazne prama disciplinskim propisima, navedenim u 3. od. § 20. zak. o izvršivanju kazne lišenja slobode, a samo će se moći osuditi na smrtnu kaznu, ako je za odnosno kriv. djelo ta kazna propisana. Kao glavni uslov za primjenu § 76. k. z. osim umišljaja obaju krivičnih djela zakon propisuje, da je drugo kriv. djelo izvršeno u razmaku vremena od pet godina po izdržanoj ranijoj kazni, što znači, da ako je drugo kriv. djelo učinjeno po isteku pet godina, računajući od dana sasvim ili djelomično izdržane kazne po ranijem izvršenom krivičnom djelu, ili ako je bio osudjeni zadržan u zavodu za izvršenje mjera bezbjednosti po izdržanoj ranijoj kazni od dana otpusta iz ovoga zavoda, nema povrata u smislu § 76. k. z., ali se zato to ranije osudjivanje može uzeti u obzir kao otežavna okolnost kod odmjeravanja krivično-pravne odgovornosti pri drugom učinjenom kriv. djelu, a to isto važi i za slučaj, ako osudjeni nije još sasvim ili djelomično izdržao kaznu, izrečenu za ranije kriv. djelo, odnosno nije još bio otpušten iz zavoda za izvršenje mjera bezbjednosti, u koliko se ne bi primijenili propisi za realni sticaj (§§ 62. i 64. k. z. u vezi sa § 286. k. p.).

Mnogi sudovi u tom pogledu pogrješno postupaju, kada u dispozitivnom dijelu presude primjenjuju § 76. k. z., a u obrazloženju kod odmjeravanja kazne uzimaju u obzir povrat kao otežavnu okolnost, jer je na tome već zasnovana primjena, pa se ista ta okolnost pri odmjeravanju kazne ne može još jednom uzeti u obzir kao otežavna okolnost, kao što se ni realni sticaj ne može uzeti u obzir kao otežavna okolnost, jer je za nj mjerodavan § 62. k. z., koji ustanovljuje povišenje zaslužene najteže kazne.

U pogledu kažnjavanja povrata u smislu § 76. k. z. propisi su različiti. Prost povrat mora se u smislu 1. od. § 76. k. z. kazniti strože, razumije se u granicama kazne, propisane za to krivično djelo, dok u slučaju posebnog povrata nije sud vezan za najveću mjeru, koja je za kriv. djelo propisana, nego može izreći najviše dvostruku propisanu kaznu, ali se ni tada ne može preći 20 godina robije ili zatočenja ni pet godina strogoga zatvora ili zatvora (2. od. § 76. k. z.) isto kao i kod realnoga sticaja (2. od. § 62. k. z.). Doduše u 2. od. § 76. k. z. nema spomena o tome, da će se strože kazniti, ali se razumije po sebi, da je sud dužan strožu kaznu izreći, kad se čak daje ovlaštenje sudu, da izreče kaznu dva puta veću, nego što je propisana u zakanu za odnosno kriv. djelo. Stoga je u oba slučaja sud dužan izreći strožu kaznu, kada primijeni § 76. k. z. (obavezno izricanje strože kazne), dok će u posebnom povratu osim toga sud imati fakultativno pravo, da izreče kaznu i preko propisane mjere za kriv. djelo, ali najviše dvostruku kaznu od najveće propisane sa graničenjem trajanja prama 2. od. § 37., 1. od. § 38. i 1. od. § 39. k. z.

Propis § 76. k. z. kao opći propis iz općega dijela kaz. zakonika ima se primijeniti za sve slučajeve umišljenih kriv. djela, predvidjenih u posebnom dijelu kriv. zakonika, za sve delikte iz zakona o štampi (čl. 89. zak. o štampi), kao i za sva kriv. djela iz sporednih zakona sa krivično-pravnim naredjenjima, koliko sami dopuštaju primjenjivanje općega dijela kriv. zakonika. Ali izuzetno u kriv. zakoniku postoje naročiti propisi za povratna kriv. djela, koji se ne slažu potpuno sa § 76. k. z., po kojem se sud pri odmjeravanju kazne nema pozivati na te propise, nego ima da odmjeri kaznu po tom naročitom propisu, ako ustanovi da postoji povrat.

U smislu § 158. k. z., tko iz odvratnosti prama poslu, u skitnji, bludničenju, prosjačenju ili u profesionalnoj kocki provodi vrijeme, kaznit će se zatvorom do godinu dana, a ako je jedno lice bilo već osudjeno zbog ovakvog prestupa, pak opet u skritnji, bludničenju ili prosjačenju učini ma koje kriv. djelo, za koji se goni po službenoj dužnosti, sud će presudom izreći, da se poslije izdržavanja izrečene mu kazne ima uputiti u zavod za rad kao opasno za javnu bezbjednost, ako nadje, da je sklono vršenju kriv. djela a sposobno za rad (§ 52. k. z.).

U smislu 3. od. § 58. k. z. u slučajevima, u zakonu naročito propisanim (§§ 220., 264., 268., 350., 353. k. z.) može se presudom izreći zabrana vršenja izvjesnoga poziva ili zanata za svagda u slučaju povrata, t. j. ako je dotično lice počinilo opeet isto kriv. djelo.

U smislu 2. od. 5. br. § 167. k. z. tko se nalazi u povratu (1. od. § 76. k. z.) zbog umišljenog lišenja života kakvog lica po 1. od. § 167. k z., kaznit će se smrću ili vječitom robijom, t. j. po 2. od. § 167. k. z. mjesto po 1. od. § 167. k. z., za koji je propisana kazna vječite robije ili robije najmanje 10 godina.

U smislu § 343. k. z., tko pri prodaji lažno mjeri, kaznit će se zatvorom do 6 mjeseci ili novčano do 5000 dinara, a u slučaju povrata, kaznit će se strogim zatvorom do 2 godine ili novčano do 20.000 D.

Svi ovi iznimni slučajevi povrata imaju se smatrati kao modifikovani odnosno kvalifikovani povrati i imaju se kazniti samo onda, ako je to drugo kriv. djelo učinjeno u razmaku od pet godina od dana, kada je kazna po ranijem učinjenom djelu sasvim ili djelomično izdržana odnosno po otpustu iz zavoda za izvršenje mjera bezbjednosti ili po naplati novčane kazne (slučaj § 343. k. z.), jer se inače ne će smatrati kao učinjenim u povratu.

Da je razmak roka od pet godina mjerodavan i za kvalifikovane povrate, vidi se i iz toga, što se 2. od. 5. br. § 167. k. z. u zagradi pozvao na 1. od. § 76. k. z., koji rok ne vrijedi za slučajeve kvalifikovanih ponavljanja spomenutih u posebnom dijelu kriv. zakonika (§§ 315., 317., 362., 363., 364. k. z.).

Pri postojanju povrata nije isključeno primjenjivanje §§ 71. do 74. k. z., jer je sud pri odmjerivanju kazne dužan uzeti u obzir ne samo otežavne nego i olakšavne okolnosti prama § 70. k. z.

Dužnost će stoga biti presudnog suda, da radi točnog ustanovljenja povrata, kad ima znanja o tome, da je optuženi bio ranije osudjivan, uvijek dobavi po službenoj dužnosti odnosne krivične spise, iz kojih se može točno uvjeriti, zbog kojega kriv. djela je optuženi bio osudjen, da li i kada je kaznu izdržao odnosno da li je bio otpušten iz zavoda za izvršenje mjera bezbjednosti i koliko je vremena prošlo

od dana izdržavanja kazne odnosno od dana otpusta iz zavoda za izvršenja mjera bezbjednosti, ako se pretsjednik vijeća nije već postarao, da za glavni pretres dobavi te spise (4. od. § 215. k. z.) pri odredjivanju dana za glavni pretres. Iako to u zakonu nije izričito propisano, nameće se sama po sebi ta dužnost, jer samo iz krivičnih spisa presudni sud može točno ustanoviti, da li postoji povrat ili ne, a koja okolnost igra vrlo važnu ulogu kod odmjerivanja kazne.

Na pravnom području apelacionoga suda u Novom Sadu je jedan prvostepeni zborni sud osudio nekoga optuženika zbog pokušaja umišljenog lišenja života iz 3. od. 1. st. § 167. k. z., počinjenoga dana 4. lipnja 1932., primjenom §§ 70. i 76. od. 1. k. z. na četiri godine robije, ustanovivši pogrješno kao činjenicu na osnovu samoga priznanja optuženoga, da je optuženi za ranije umišljeno kriv. djelo kradje izdržao kaznu (1931.), pak da prama tome od dana izdržanja kazne nije proteklo pet godina propisanih za povrat. Optuženi je protiv takve presude uložio reviziju zbog formalnih i materijalnih povreda zakona, ali je kasacioni sud tu reviziju odbacio, te je ta presuda postala pravnosnažnom. Kada je pravnosnažno osudjeni podnio zahtijev za ponavljanje kriv. postupka, navodeći, da je po napadnutim presudama bila njemu odmjerena kazna primjenom 1. od § 76. k. z., iako ne postoji povrat, jer je on doista bio osudjen za kradju na mjesec dana zatvora još 1931., ali da je kaznu izdržao tek 22. ožujka 1933. — dakle poslije nego je izvršio krivično djelo iz 3. od. 1. st. § 167. k. z. U dokaz toga priložio je otpusni list zatvora i pozvao se je na dotične krivične spise, koje dokaze prvostepeni sud u osnovnoj parnici, a tako ni kasacioni sud, nije upotrijebio, te je molio, pošto postoji razlog za ponavljanje kriv. postupka na osnovu 1. od. 2. br. § 362. k. p., da mu se izreče blaža kazna.

Prvostepeni sud je odbio taj zahtjev za ponavljanje kriv. postupka, iako je ustanovio, da je pogrješno bio primijenjen 1. od. § 76. k. z., — s razloga, šta ta okolnost pretstavlja samo materijalnu povredu zakona, koja se je mogla napasti jedino revizijom, ali kako je napadnuta presuda postala pravnosnažnom rješenjem kasac. suda, to se sada više na tom osnovu ne može pobijati u postupku za ponavljanje kriv. postupka, jer materijalna povreda zakona ne pretstavlja novu činjenicu niti novi dokaz u smislu 1. od. 2. br. § 362. k. p. Jedino bi se ova povreda zakona mogla sanirati sa zahtjevom za zaštitu zakona, ko kojem bi eventualno mogao postupati državni odvjetnik u smislu 3. od. § 41. k. z., u koliko misli, da bi upotreba ovog pravnoga sredstva bila pogodna. Osudjeni je protiv toga rješenja podnio žalbu apelac. sudu, navodeći, da je to nova činjenica, a ne povreda materijalnoga zakona, jer je prvostepeni sud pravilno primijenio 1. od. § 76. k. z. na osnovu pogrješno ustanovljene činjenice, koja da je bila točno ustanovljena, sama po sebi bi bila kadra, da otkloni primjenu 1. od. § 76. k. z. i da prouzrokuje blažu kaznu, pak prama tome da stoji uslov za ponavljanje kriv. postupka na osnovu 1. od. 2. br. § 362. k. p. — Apelac. sud je tu žalbu odbio s razloga, što ta činjenica pogrješnog ustanovljenja povrata ne može biti osnov za ponavljanje kriv. popostupka, jer se ne može smatrati takvom novom činjenicom, koja bi sama po sebi ili u vezi sa ranijim izvidjenim dokazima bila podobna,

da prouzrokuje njegovo oslobodjenje ili osudu zbog takvog djela, na koje se ima primijeniti blaži krivični zakon, nego jednom pogrješnom ustanovljenom činjenicom, koja se ne može smatrati ni materijalnom povredom zakona, jer je prvostepeni sud pravilno primijenio propis 1. od. § 76. k. z. na osnovu te pogrješne ustanovljene činjenice, odmjerivši kazan u skladu sa zaprijećenom kaznenom sankcijom za odnosno kriv. djelo. Prama tome je isključena bila ne samo revizija u svrhu otklona te primjene nego i zahtijev za zaštitu zakona, jer se oba pravna lijeka mogu upotrijebiti samo onda, kada je povrijedjen zakon (§ 41. k. p.), a zakon je povrijedjen ne samo onda, kada nije primijenjen, nego i onda, kada nije pravilno primijenjen.

Mislim, da je to rješenje apelac. suda na zakonu osnovano, jer ponavljanju kriv. postupka u korist osudjenika je svrha, da pravnosnažno osudjeno lice bude ili posve oslobodjeno od optužbe ili osudjeno po blažem krivičnom zakonu, a blaži krivični zakon je onaj zakonski propis, koji predvidja blaže krivično djelo, t. j. djelo, za koje je propisana blaža vrst kazne. — Ovdje je medjutim u pitanju samo eventualno blaže odmjeravanje kazne sa otklonom 1. od. § 76. k. z. u granicama istog zakonskoga propisa, zbog kojega je pravnosnažno osudjen bio, što ne može nikako biti osnov za ponavljanje kriv. postupka.[1])

Optuženi je tu primjenu mogao napasti samo prizivom kod apelacionoga suda ili skupa sa podnijetom revizijom kod kasac. suda (§ 353. k. p.) tražeći, da se ta primjena otkloni i izreče blaža kazna u granicama istoga zakonskog propisa, zbog kojega je bio pravnosnažno osudjen, ali kada je presuda stala na pravnu snagu, za ublažavanje kazne, koja mu je pogrješno bila odmjerena strože u granicama toga zakonskog propisa sa primjenom 1. od. § 76. k. z., mogao bi se poslužiti još jedino §-om 430. k. z., a ako se ne stiču pretpostavke toga §-a (1. od. § 429. k. p.), onda samo putem milosti, za koju se postupak može pokrenuti ili po službenoj dužnosti ili ma po čijoj molbi (1. od. § 431. k. p.). U gore izloženom slučaju jasno je takodjer, da nema povrede materijalnoga zakona iz br. 3. § 337. k. p., jer je minimalna kazna za pokušaj umišljenog lišenja života iz 3. od. 1. st. § 167. k. z. propisana sa tri godine robije, a primjenom 1. od. § 76. k. z. je bio osudjen na četiri godine robije, dakle u granicama istog zakonskog propisa, ali strože od minimalne kazne.

Drukčije bi stajala stvar, da je optuženi bio osudjen u tom istom slučaju sa primjenom 1. od. § 76. k. z. na tri godine robije. U takvom slučaju moglo bi biti govora o povredi materijalnoga zakona iz br. 3. § 337. k. p., jer je sud odmjerio minimalnu kaznu, koja je propisana za to djelo, a dužnost mu je bila, da ga kazni strože, budući da je to imperativno naredjeno u 1. od. § 76. k. z., gdje se izričito kaže: »kaznit će se strože« (obavezno izricanje strože presude), što ima značiti, da se mora izreći stroža kazna od minimalne kazne propisane za to djelo.

Doduše u zakonu nisu propisane granice te strože kazne, odnosno koliko ta kazna mora biti stroža, ali da se u tom pogledu ne bi prekoračila kaznena vlast, mora se izreći po mojem mišljenju barem jedan

[1]) Istoga mišljenja su: dr. B. Marković u »Učbeniku sudskog kriv. postupka« na str. 614; dr. Ogorelica u »Kaznenom prousualnom pravu« na str. 680 i dr. Dolenc u »Teoriji sud. kriv. postupka« na str. 319.

dan više od minimalne kazne, propisane za to krivično djelo, u koliko bi se imala izreći kazna do tri mjescea, jer preko toga se ima izreći kazna najmanje od mjesec dana više (§ 41. k. z.), osim ako ima takvih olakšavnih okolnosti, koje daju pravo na ublažavanje kazne, jer u povratu nije isključena i primjena §§ 71.—74. k. z., ali je zato potrebito, da sud primijeni i te propise.

Samo pozivanje u obrazloženju presude na te okolnosti nije dostatno, jer se onda ima smatrati, da je sud odmjerio kaznu samo po § 70. k. z.

U br. 3. § 337. k. p. nije označen pojam prekoračenja kaznene vlasti, niti su navedeni pojedini slučajevi, koje imaju samo viši sudovi da ustanove u svakom pojedinom slučaju. — Inače je pojam prekoračenja kaznene vlasti odnosno granica zakonske vlasti dosta jasan. Sud će svojom odlukom prekoračiti kaznenu vlast, ako je osudio optuženoga na kaznu (glavnu ili sporednu) ili mjeru bezbjednosti, koja uopće nije predvidjena zakonom, i obratno ili na vrstu kazne ili mjere bezbjednosti, koja ne odgovara zakonu, koji se je imao primijeniti ili koja se nije mogla izreći, ili na kaznu veću ili manju, nego je predvidjeno u zakonu, ili ako je izrekao nedozvoljene posljedice kazne, ili je povrijedio načelo zabrane »reformatio in peius« (2. od. § 358. i 3. od. § 371. u vezi sa § 327. k. p.) ili odredbe zakona o uračunavanju već izdržane kazne. U pravcu pak ublažavanja i pooštravanja kazne sud će prekoračiti svoju kaznenu vlast, ako se ne drži ovlaštenja, propisanih u §§ 71.—76. k. z., odnosno ako ih prekorači, n. pr. ako se okrivljeniku kazna propisana za krivično djelo, za koje se oglašuje krivim, ublaži ispod minimalne kazne, a da se ne primijeni § 71. k. z.; ili ako se sa primjenom istoga propisa prekorači ovlaštenje, koje je sudu dano tim propisom; ako se ublaži okrivljeniku kazna po slobodnoj ocjeni u onim slučajevima, u kojima zakon nije izričito propisao (§ 72. k. z.); ako se okrivljenika oslobodi od kazne zbog osobitog lakoga slučaja u onim slučajevima, u kojima zakon nije izričito propisao (§ 73. k. z.); u slučaju kriv. djela, za koje je predvidjena alternativna kazna, ako se okrivljenik osudi na strožu vrstu kazne, a da se pri tome ne primijeni § 74. k. z., odnosno ne utvrdi zao značaj učinioca; ili da je djelo počinjeno iz nečasnih pobuda, a tako isto i u slučaju, ako sud promijeni vrst ili mjeru kazne zbog osobitog teškog slučaja sa primjenom § 75. k. z. u onim slučajevima, u kojima zakon nije izričito propisao; ili u slučaju povrata sa primjenom § 76. k. z. ne izreče strožu kaznu od minimalne, kako je to imperativno naredjeno; ili sa primjenom 2. od. § 76. k. z. izreče kaznu robije ili zatočenja preko dvadeset godina ili kaznu strogoga zatvora ili zatvora preko pet godina.

Nesumnjivo je pak, da se može prekoračiti kaznena vlast i odlukama o kazni i o mjerama bezbjednosti, jer je u § 332. k. p. izričito navedeno, da prizivu protiv presude zbornog suda ima mjesta samo zbog odluke suda o kazni i o mjerama bezdjednosti, u koliko nema povrede zakona naznačene u br. 3. § 337. k. p. — U tom pogledu ne slažem se sa stanovištem, što ga je izložio u raspravi o prekoračenju kaznene vlasti[2]) g. Timoškin Vladimir, sekretar vrhov. suda u Sarajevu, jer čim zakon propisuje, da se ima strože kazniti, sud je dužan,

[2]) Vidi »Mjesečnik« god. 1935. str. 254 i slij.

da kaznu strože izreče, inače je prekoračena kaznena vlast, osim ako nisu bili primijenjeni i §§ 71.—74. k. z. Državni odvjetnik je osnovano podnio reviziju protiv jedne takve presude zbog povrede materijalnoga zakona iz br. 3. § 337. k. p. Inače se takva povreda ne bi mogla uzeti u obzir po službenoj dužnosti, jer se nije desila na štetu optuženika (5. od. § 338. k. p.).

Samo u jednom slučaju bi pogrješno ustanovljenje povrata moglo biti osnov za ponavljanje kriv. postupka, i to u kvalifikovanom povratu zbog djela iz 2. od. 5. br. § 167. k. z. Ako je optuženi bio pogrješno osudjen zbog toga djela i ako ono nije bilo učinjeno u povratu, jer nije bilo učinjeno u razmaku od 5 godina, računajući od dana sasvim ili djelomično izdržane kazne ili od dana otpusta iz zavoda za izvršenje mjera bezbjednosti, onda se takva presuda može napasti samo revizijom, i to na osnovu povrede materijalnoga zakona iz br. 2. § 337. k. p., jer je bio primijenjen takav propis kriv. zakonika, koji nije mogao biti primijenjen, t. j. 2. od. § 167. k. z., koji predvidja smrtnu kaznu ili vječitu robiju, mjesto 1. od. § 167. k. z., koji predvidja blažu kaznu — naime vječitu robiju ili robiju najmanje 10 godina. Ako je ta presuda postala pravnosnažnom, onda može biti predmetom ne samo zahtjeva za zaštitu zakona nego i ponavljanja kriv. postupka na osnovu 1. od. 2. br. § 362. k. p., ako pravnosažno osudjeni podnese nove dokaze (n. pr. otpustni list zavoda za izvršenje mjera bezbjednosti), kojima bi se ustanovilo, da se je on još nalazio u izdržavanju kazne ili da kaznu još nije počeo izdržavati onda, kad je bio osudjen za povratno djelo lišenja života, jer su ti novi dokazi sasmi po sebi podobni, da prouzroče osudu zbog takvog djela, na koje se ima promijeniti blaži kriv. zakon, — naime 1. od. § 167. k. z.

U svim slučajevima povrata zahtijeva se, da je kazna po ranije učinjenom umišljenom krivičnom djelu sasvim ili djelomično izdržana. Kazna će biti djelomično izdržana u slučaju, ako je ostatak kazne putem kraljeve milosti bio oprošten, kao i u slučaju, ako je osudjeni bio uslovno otpušten. U prvom slučaju početni rok za ustanovljenje povrata se računa od dana, kada je osudjeni bio otpušten iz zatvora, jer se tim oproštenjem smatra, da je kazna bila potpuno izdržana, dok u drugom slučaju tek od onoga dana, kad ističe vrijeme, za koje je uslovno bio otpušten, koje odgovara ostatku kazne, koju bi još imao, da izvrši, jer će se tek tada smatrati, da je kazna bila potpuno izdržana (§ 32. zak. o izvršivanju kazne lišenju slobode).

Prama tome, ako je za vrijeme trajanja uslovnog otpusta osudjeni učinio kakvo drugo umišljeno krivično djelo, pak uslijed poništenja uslovnog otpusta bude pozvan na izdržavanje ostatka kazne, onda se to drugo djelo ne će smatrati učinjenim u povratu, jer kazna još nije bila potpuno izdržana (§ 30. zak. o izvršivanju kazne lišenja slobode), već će se za to drugo djelo suditi po § 64. k. z. u vezi sa 2. i 3. od. § 286. k. p., ako je to drugo krivično djelo učinjeno prije objavljivanja one ranije presude, zbog koje se je nalazio na uslovnom otpustu; u protivnom slučaju će se samo moći uzeti u obzir kod odmjeravanja kazne kao otežavna okolnost.

Ne može biti govora o povratu ni onda, ako je kazna za ranije umišljeno krivično djelo zastarjela ili je bila sasvim oproštena putem

kraljeve milosti, jer takva kazna nije bila izdržana niti se može izdržati. U zakonu o tome spomena nema, ali se to može razabrati iz ustanove o realnom sticaju, koji je u tijesnoj vezi sa povratom. I upravo § 64. k. z. propisuje, da će se suditi drugo kriv. djelo, koje je učinjeno prije objavljivanja ranije presude po § 62. k. z., u koliko nije izrečena kazna po ranijoj presudi već izdržana (jer tada bi postojao povrat), zastarjela ili oproštena (nema povrata).

Tek od dana, kada je kazna po ranijem umišljenom kriv. djelu bila sasvim ili djelomično izdržana, odnosno od dana otpusta iz zavoda za izvršenje mjera bezbjednosti ili u slučaju uslovnog otpusta od dana, kada je isteklo vrijeme, za koje je uslovno bio otpušten, računa se početno vrijeme za povrat, koje traje 5 godina, a poslije toga nastupa zastara, i od tog vremena ranije učinjeno kriv. djelo može doći u obzir kod odmjeravanja kazne drugoga krivičnog djela samo kao otežavna okolnost; tako i u slučaju, ako još nije počeo teći razmak od 5 godina, jer se optuženi za vrijeme glavnoga pretresa još nalazi u izdržavanju kazne ili u zavodu za izvršenje mjera bezbjednosti za ranije učinjeno kriv. djelo, u koliko ne bi bilo mjesta primjeni § 64. k. z. u vezi sa 2. i 3. od. § 286. k. p.

Na osnovu svega gore navedenoga u slučaju izvršenja više krivičnih djela može nastati slijedeće:

1. Jedno isto lice je izvršilo sa više radnja dva ili više raznih (n. pr. kradju i otmicu) ili istovrsnih (n. pr. dvije kradje ili dvije otmice) kriv. djela na istom mjestu ili na raznim mjestima, pak mu za sva ta djela zajedno sudi sud bez obzira, da li su izvršena istog dana ili u raznim razmacima, ma da je potreklo od jednog do drugog ili trećeg izvršenja više nego 5 godina, onda će se za sva ta djela izreći jedna presuda po § 62. k. z. u vezi sa 1. od. § 286. k. p.;

2. Ali ako u istom gornjem slučaju sva ta kriv. djela ne dolaze najednom na sudjenje, onda će se izreći presuda za drugo izvršeno kriv. djelo u smislu § 64. k. z. a po § 62. k. z. u vezi sa 2. i 3. od. § 286. k. p. samo onda, ako je drugo kriv. djelo učinjeno prije objavljivanja presude za ranije učinjeno kriv. djelo.

Oba propisa (§ 62. i § 64. k. z.) imaju u vidu, da se za sva kriv. djela sudi u isto vrijeme i pred istim sudom (materijalni ili realni sticaj), a propis § 64. k. z. predvidja slučaj realnog sticaja, u kojem se ne može suditi u isto vrijeme, ma da je trebalo, da se za sva kriv. djela provede jedinstven postupak. U oba slučaja realnog sticaja ima se izreći jedna kazna po § 62. k. z., samo što postupak mora biti različit s razloga, što § 62. k. z. predvidja slučaj istovremenoga sudjenja pred istim sudom, a § 64. k. z. slučaj sudjenja u razno vrijeme zbog više kriv. djela, za koja takodjer treba izreći jednu kaznu. U smislu § 62. k. z. sud će izreći jednu kaznu, koja se sastoji u povišenju zasluzene najteže kazne, odnosno će utvrditi za svako kriv. djelo, za koje je optuženi oglašen krivim, zasluženu vremenu kaznu lišenja slobode, pak će za osnovicu povišene kazne uzeti izmedju tih nadjenih kazni zasluženu najtežu kaznu i ovu će, uzimajući u obzir ostale zasluzene kazne, povisiti po slobodnoj ocjeni tako, da povišena kazna ne smije dostići iznos pojedinih zasluženih kazni niti smije preći 20 godina robije ili zatočenja, ni 5 godina strogoga zatvora ili zatvora (1. od. § 286. k. p.).

Ako bi bili nadležni različiti sudovi, za sva ta kriv. djela nadležan će biti onaj sud, koji je nadležan za najteže od tih kriv. djela (1. od. § 20. k. p.); ako bi bile nadležni sudovi iste vrsti, onda će biti nadležan onaj sud, koji je prvi započeo postupak (2. od. § 20. k. p.)

Medjutim u smislu § 64. k. z. sud će utvrditi kaznu, koja bi se imala odmjeriti, da se je u isto vrijeme sudilo za obadva djela, t. j. utvrdit će zasebno kaznu za ono krivično djelo, koje je optuženi počinio prije objavljivanja ranije presude, pas će za osnovicu povišenja kazne uzeti onu kaznu, koja je teža (t. j. ili onu, koju je utvrdio za djelo počinjeno prije objavljivanja ranije presude, ili onu, koja je pravnosnažno izrečena u toj ranijoj presudi, — prama tome, koja je teža) i tu težu kaznu će povisiti prama § 62. k. z. po slobodnoj ocjeni tako, da povišena kazna ne smije dostići iznos pojedinih kazni (t. j. one utvrdjene i one izrečene) niti preći 20 godina robije ili zatočenja, ni 5 godina strogoga zatvora ili zatvora, a istodobno će uračunati onaj dio kazne, koji je izdržan po ranije izrečenoj presudi (2. od. § 286. k. p.).

Ako su za ranije presudjeno i za ranije učinjeno kriv. djelo nadležni različiti sudovi, presudu sa povišenom kaznom za oba kriv. djela izreći će onaj sud prvog stepena, koji je nadležan za ono od tih kriv. djela, za koje je zakonom predvidjena teža vrsta kazne, a pri istoj vrsti veća mjera kazne (3. od. § 286. k. p.).

Ali § 64. k. z. i odnosni postupak po 2. od. § 286. k. p. može se primijeniti samo dotle, dok nije potpuno izdržana kazna, izrečena ranijom presudom, ili dok ta kazna nije zastarjela ili oproštena bila. Prema tome, ako je prvostepeni sud utvrdio, da je optuženi kaznu po ranijoj presudi već potpuno izdržao, ali je usprkos tome upotrijebio u smislu § 64. k. z. propis 2. od. § 286. k. p. i u izrečenu kaznu uračunao tu izdržanu kaznu, onda je prekoračio svoju kaznenu vlast, povrijedivši materijalni zakon iz br. 3. §-a 337. k. p., a tako isto, ako se nije držao imperativnih propisa ustanovljenih za realni sticaj ili je prekoračio granice tih propisa, odmjerivši povišenu kaznu preko zbira pojedinih zasluženih kazni ili preko 20 godina robije ili zatočenja ili preko 5 godina strogog zatvora ili zatvora. Postupak po §-u 64. k. z. odnosno po 2 od. § 286. k. p. važi i za slučaj, ako osudjeniku, protiv kojega je već ranije izrečena presuda zbog kakvoga kriv. djela, bude za kriv. djelo, koje je učinio prije objavljivanja one ranije presude, sudjeno u vremenu, kada se on po onoj ranijoj presudi nalazi na uslovnom otpustu, pošto tomu otpustu još nije istekao rok — i prama tome se ta kazna još ne smatra izdržanom. U ovom slučaju, ako se uslovni otpust poništi i osudjeni pozove na izdržanje ostatka kazne, izdržat će on ostatak nove kazne, izrečene po § 64. k. z., jer mu je u novu kaznu bilo uračunato vrijeme ranije kazne, koju je izdržao. Ali ako se uslovni otpust ne poništi, pak se prama tome ostatak kazne po ranijem krivičnom djelu nema izvršiti, onda će se postupati prama 1. od. 2. br. §-a 360. k. p., t. j. sud, koji je sudio u prvom stepenu (onaj, koji je izrekao novu kaznu po §-u 64. k. z.) može na zahtjev drž. odvjetnika ili osudjenika, saslušavši ovoga i njegovog branitelja, izreći novu presudu, kojom će pramą novomu stanju utvrditi kaznu, koja se još ima izvršiti, bez obzira na uslove i formalnosti za ponavljanje krivič. postupka, ako je

ta presuda, kojom je izrečena nova kazna po §-u 64. k. z., postala pravnosnažna.

U oba slučaja realnoga sticaja krivičnih djela, ako sud ne postupa po §§ 62. i 64. k. z., nego izreče različite presude u smislu §-a 286. k. p., kada te presude postanu pravnosnažne, može prvostepeni sud na zahtjev drž. odvjetnika ili osudjenika, saslušavši ovoga zadnjega ili njegovog branitelja, naknadnom primjenom neprimijenjenih propisa preinačiti ranije presude, koliko se tiče odmjeravanja kazne, i novom presudom odrediti jednu kaznu bez obzira na uslove i formalnosti za ponavljanje krivičnoga postupka (1. od. 1. br. §-a 360. k. z.). Ako različite presude potiču od različitih sudova, bit će za rješavanje nadležan onaj sud, koji je sudio o stvari, u kojoj je izrečena najstroža vrsta kazne, a kod istovrsnih kazna, onaj, koji je izrekao najveću kaznu; ako je pak vrsta i veličina kazne jednaka, onaj sud, koji je izrekao posljednju kaznu (2. od. § 360. k. p.).

3. Ako je kazna po ranije presudjenom krivič. djelu izdržana, zastarjela ili oproštena, prije nego li je došlo na sudjenje drugo krivično djelo, počinjeno prije objavljivanja ranije presude, onda se to drugo kriv. djelo ne će više moći suditi po propisima realnog sticaja (§ 64. k. z. u vezi sa 2. od. §-om 286. k. p.), već će se primijeniti § 76. k. z., ako postoje uslovi za povrat; u protiinom slučaju kao i u slučaju, da je kazna za ranije presudjeno krivič. djelo zastarjela ili oproštena, ta kazna će moći doći u obzir kod odmjerivanja kazne kod drugoga kriv. djela samo kao otežavna okolnost.

4. Ako je drugo kriv. djelo učinjeno poslije objavljivanja presude ranijeg krivič. djela, onda se ne može izreći presuda za to drugo kriv. djelo po propisima realnog sticaja, jer nema zakonske mogućnosti, da se je moglo suditi u isto vrijeme sa jednom presudom, ali će se zato, ako je kazna za ranije presudjeno krivič. djelo bila izdržana i postoje ostali uslovi za povrat, primijeniti na to drugo kriv. djelo § 76. k. z.; u protivnom slučaju kao i u slučaju, da je kazna za ranije presudjeno kriv. djelo zastarjela ili oproštena, ta kazna moći će doći u obzir kod odmjerivanja kazne kod drugog kriv. djela samo kao otežavna okolnost.

5. Ako je drugo krivič. djelo učinjeno u razmaku od 5 godina, računajući od dana sasvim ili djelomično izdržane kazne po ranijoj presudi odnosno od dana otpuštanja iz zavoda za izvršenje mjera bezbjednosti odnosno od dana, kad je proteklo vrijeme uslovnog otpusta, i ako postoje svi ostali uslovi za povrat, onda će se na to drugo krivič. djelo, i ako dodje na sudjenje, iza kako je protekao taj petgodišnji rok, primijeniti § 76. k. z.; u protivnom slučaju t. j. ako je drugo kriv. djelo učinjeno, iza kako je protekao taj petgodišnji rok, kao i u slučaju, da je kazna za ranije presudjeno kriv. djelo zastarjela ili oproštena, ta kazna za ranije krivič. djelo moći će doći u obzir kod odmjerivanja kazne samo kao otežavna okolnost.

U svim ovim kombinacijama izvršenja dvaju ili više krivič. djela, bez obzira, da li je zadnje krivič. djelo bilo iste vrsti (ponavljanje) ili različite vrsti, ne mogu doći istodobno do primjene realni sticaj i povrat, nego se imaju primijeniti ili samo propisi realnoga sticaja ili samo propisi, koji važe za povrat, ili se pri sudjenju kasnije izvršenoga

krivič. djela ima uzeti u obzir osudjenje za ranije izvršeno krivič. djelo kao otežavna okolnost kod odmjerivanja kazne.

Izuzetak postoji samo za kvalifikovana ponavljanja spomenuta u §§ 362., 363., 364. k. z. (igre na sreću) i u §§ 315., 317. k. z. (kradja), kod kojih se ima primijeniti osim pooštrenog propisa, koji važi za ponavljanje, još i 2. od. § 76. k. z., ako postoje uslovi za povrat. Ali ponovno učinjena prosta kradja iz §-a 314. k. z. moći će se kvalifikovati po §-u 315. k. z. samo onda, ako je učinilac bio osudjen najmanje dva ili više puta zbog proste ili opasne kradje, i to na kaznu strogoga zatvora, a ponovno učinjena opasna kradja iz § 316. k. z. moći će se kvalificirati po §-u 317. k. z. samo onda, ako je učinilac bio osudjen najmanje dva ili više puta zbog opasne kradje bez obzira na to, da li su predjašnje kazne bile robija, strogi zatvor, zatvor ili novčana kazna, a u oba slučaja bez obzira, da li je medjusobni razmak pojedinih osudjivanja premašio vrijeme od 5 godina, i bez obzira, da li je kazna po tim osudjivanjima bila već izdržana ili ne; a samo ako je kazna po drugom odnosno zadnjem osudjivanju bila već izdržana, a nije protekao još rok od 5 godina od dana, kada je učinilac kaznu lišenja slobode sasvim ili djelomično izdržao, odnosno ako je bio zadržan u zavodu za izvršenje mjera bezbjednosti, od dana otpusta iz ovoga zavoda, imat će se primijeniti i 2. od. § 76. k. z.

Primjena § 78. zakona o činovnicima*)

Napisao dr. Jarhi M. iz Sarajeva.

U čl. 18. ustava od 28. lipnja 1921. predvidjeno je slijedeće: »Za štete, koje učine gradjanima državni ili samoupravni organi nepravilnim vršenjem službe, odgovaraju pred redovnim sudom država ili samoupravno tijelo. Dotičan organ odgovoran je njima. Tužba za otštetu zastaruje za 9 mjeseci.« Ova ustanova e sasvim suglasna sa pravnim načelima moderne pravne države, da država naime odgovara za nepravilan rad svojih namještenika isto tako, kao što svaka jurističkа osoba po pravnim načelima odgovara za rad svojih namještenika.

§ 1313. austr. o. g. z-a osniva doduše načelo, da za tudje protupravne čine ne može biti nitko odgovoran, osim ako posebni zakoni to odredjuju, a i u tom slučaju ima oštećeni pravo, da traži naknadu od onoga, koji je skrivio djelo.

Propis čl. 18. ustava od god. 1921. odgovarao je potrebi dnevnoga života, te je praksa pokazala, da je državni erar odgovarao redovno za protupravna djela državnih službenika tako, da je imao pravo regresa proti tomu činovniku.

Ustav od 3. rujna 1931. sadržaje odgovornost države takodjer u članu 18., ali glasi ovako: »Za štete, koje učine gradjanima državni ili samoupravni organi nezakonitim ili nepravilnim vršenjem službe, od-

*) Literaturu o ovom predmetu navodi dr. Matijević Ivo u svojoj raspravi »O odgovornosti činovnika za štetu po zakonu o činovnicima«, Beograd 1931., str. 5. opas. 1. Vidi k tome još literaturu u ovom broju na str. 526. Pisac pako ove rasprave u »Mjesečniku« je nabacio ukratko razna dvojbena pitanja, kojih se inače pisci o istom predmetu nisu taknuli. (Opas. uredn.).

govaraju pred redovnim sudom službenik kao izvršilac i država odnosno samoupravno tijelo.«

Promjena je očita, jer taj član ustanovljuje odgovornost državnoga službenika kao izvršioca i države odnosno samoupravnoga tijela. Taj član ustava nije jasan, jer se ne ustanovljuje, kako će odgovarati činovnik, a kako država. Nije jasno, da li je to solidarno jamstvo, da li se procesualno može tužiti najprije izvršilac, a supsidijarno država, ili zajedno.

Zakon o činovnicima od 1. travnja 1931. imade u § 78. slijedeću odredbu: »Za štetu, koju državni službenik u vršenju svoje dužnosti pričini trećim licima nezakonitim ili nepravilnim postupkom, odgovara službenik kao izvršilac i država ... Tužba se podiže kod nadležnoga suda po mjestu, gdje je šteta pričinjena, i mora biti upravljena protivu izvršioca i države. Ako tužba nije odmah državu obuhvatila, njena odgovornost prestaje.«*)

Činovnički zakon kao specijalni zakon dakle nalaže, da se mora utužiti i država i dotični organ. Činovnički zakon izašao je prije, nego što je obnarodovan ustav od god. 1931., a budući da ovaj ustav ima iste ustanove, nije derogirao ustanovu § 78. činovničkoga kao specijalnoga zakona, nego je ta ustanova ostala u cijelosti na snazi.

Ali ako i činovnički zakon izričito traži, da tužba mora da obuhvati državu i državni organ, nije još riješeno pitanje procesualne naravi, u kojem svojstvu odgovara državni organ, a u kojem svojstvu država.

U § 78. čin. zakona otsjek 5. veli se doduše slijedeće: »Država će biti dužna tužiocu dosudjenu otštetu platiti samo u slučaju, ako se od službenika ne bi mogla naplatiti.« Ali i ovom ustanovom nije riješeno pitanje naravi obaveze države i službenika prema trećim osobama.

Izvan svake je sumnje, da treće lice mora tužiti i državu i dotisni organ. Država je po činovničkom zakonu sa sebe svalila odgovornost na taj način, da zahtijeva, da treće lice u prvom redu pokuša naplatu od službenika, a onda samo u slučaju, ako se od službenika ne bi moglo naplatiti, da država odgovara.

Kako će se to u presudi formulirati? Tužba mora da obuhvati i državu i državnoga službenika, a presuda mora naložiti i državi plaćanje otštete, a služeći se točno tekstom činovničkoga zakona, morao bi tenor presude glasiti: da je dužan državni službenik da nadoknadi štetu trećemu licu, a u slučaju ako se od istoga ne može naplatiti, da je dužna država da plati štetu.

Nelogičnost ove presude upada u oči kao i to, da se tehnički protivi načelima gradjanskoga procesnoga prava.

Pravna narav ove odgovornosti države u materijalnom pogledu je u protivnosti sa načelima ustava, koji naredjuje izričito, da država odgovara bezuvjetno za štete, koje učine gradjanima državni ili samoupravni organi nezakonitim ili nepravilnim vršenjem službe. Jamstvo

*) S tom odredbom § 78. zakona o činocnicima od 1. travnja 1931. posve je suglasna odredba § 80. zakona od 22. lipnja 1931. o državnom saobraćajnom osoblju, pa se prema tomu ova rasprava jednako tiče i ove potonje odredbe. Glede odgovornosti sudaca važe odredbe zakona o sucima redovnih sudova. (Opas. uredniš.).

države je u ovom slučaju sui generis, jer se protivi načelu izraženomu u § 1355. o. g. z-a.

Ali bez obzira na poteškoće u procesnom postupku kao i u materijalnom pogledu u praksi dolazimo do velikih poteškoća i neispravnosti prigodom praktične primjene § 78. činovnič. zakona.

U smislu § 71. činovnič. zakona dužan je službenik čuvati službenu tajnu bez obzira, da li je u aktivnoj službi ili ne. Pod službenom tajnom razumijeva se sve, što je službenik u službi i u svojem zvaničnom radu saznao, a što bi, kada bi se iznijelo, moglo osujetiti uspjeh državne službe, ili bi inače za državu ili za pojedince bilo štetno. Prema ovoj odredbi je privatniku mnogo puta nemoguće saznati, koji je službenik učinio štetu trećemu licu.

Mnoge naredbe vlasti čine se anonimno tako, da treće lice ne može ni saznati uzročnike protupravilne štete. Zakon nalaže, da treće lice mora državnoga službenika tužiti, a prema tome je treće lice u nemogućnosti, da tužbu preda.

Državni službenik naredi pismenim putem svojem podredjenomu organu, da izvrši kakav nepravilan ili nezakoniti rad, kojim je nanešena trećemu licu šteta. Ovo treće lice je u nesigurnosti, koga će tužiti, da li onoga činovnika, koji je izdao naredjenje, ili onoga činovnika, koji je izvršio naredjenje (§ 70. činov. zakona). Niži činovnik ne smije da izda službenu tajnu, od koga je dobio naredjenje, a zaista je uzročnik štete dotični starješina.

Nastaje još jedno pitanje. Činovnik u cijelostsi priznaje i hoće da plati. Da treće lice osigura titulus executionis, mora tužiti i službenika i državu, da ne promaši 9-mjesečni prekluzivni rok. Državni službenik ne će da snosi troškove, jer je on priznao tužbeni zahtjev i nije dao povoda tužbi. Pošto zakon nalaže, da se tužba mora predati i proti službeniku i proti države, imala bi država da snosi troškove parničnoga postupka.

Dešavao se slučaj, da državni službenik u cijelosti priznaje tužbeni zahtjev, a državni erar se upušta u parnicu i poriče krivnju državnoga službenika.

Država je dužna, da plati samo u onom slučaju, ako se od službenika ne bi moglo naplatiti. Što to znači, dokle će vjerovnik morati čekati? Državni službenik ima na plaći ili mirovini toliko zabrana, da bi vjerovnik došao na red istom za 5—10 godina. Mora li vjerovnik da čeka? Mora li vjerovnik da primi svoju tražbinu na obroke, i ako § 1415. o. g. z. ustanovljuje, da vjerovnik nije obavezan primiti isplatu duga na dijelove.

Je li dovoljno, da vjerovnik provede ovrhu na pokretnine, a da ostane bez uspjeha, ili mora vjerovnik da vodi ovrhu na prinadležnosti, ili mirovinu, ili da čeka hoće li moći da naplati. Mora li voditi ovrha na imovinu službenika, ako je n. pr. isti osudjen na robiju, a otpušten iz državne službe.

Nije jasno u procesualnom pogledu, da li su država i službenik suparničari u smislu § 114. ili 115. grpp. Da li je svaki suparničar samostalan, da radnje ili propuštanja jednoga suparničara ne mogu drugomu niti koristiti niti škoditi, ili čine službenik i država jednu parničnu stranku?

Tužba doduše mora obuhvatiti i državu i službenika, ali država mora istom onda da plati, ako se ne mogne od službenika naplatiti. To se protivi načelu solidarnosti obaveza, koju predvidja § 115. grpp., pa prema tome bi bilo mnogo prirodnije, da se na ovaj način suparništva primijeni § 114. grpp.

Može li se izreći presuda zbog izostanka ili propuštanja, te po priznanju službenika, ako se država upušta u parnicu? Po načelu supsidijarnosti, kako to propisuje činovnički zakon, mogla bi se izreći presuda proti službeniku, pa nema svrhe državnomu eraru, da se upušta onda u raspravljanje. Ali na svaki način nije suparništvo takve vrsti, da bi državni erar mogao zastupati službenika ili obratno. Tužba mora obuhvatiti i službenika i državu, ali iz toga ne slijedi, da je jedinstveno suparništvo, jer § 113. grpp. isto predvidja, da se jednom tužbom mogu tužiti glavni dužnik i jamac.

Može se desiti slučaj, da nakon protupravilnoga rada državnoga službenika, kojim je šteta nanesena trećemu licu, državni službenik umre. Činovnički zakon propisuje, da se mora utužiti i službenik i država. Mrtav službenik ne može se utužiti, da li će se morati utužiti nasljednici?

Nasljednici doduše odgovaraju za obaveze svoga prednika, koje je imao ispuniti iz svoje imovine (§ 548. o. g. z.). Prinadležnosti presaju teći krajem mjeseca, u kojem je umro (§ 112. činov. zakona). Mirovina, koju prima udovica ili djeca umrloga, nisu imovina pokojnika. Treba li onda nasljednike tužiti, ako ostavitelj nema nikakve imovine? Ali zakon o činovnicima predvidja opet, da se mora utužiti samo službenik, dakle ne nasljednik, koji nije državni službenik. A država opet ne ogovara, ako nije tužen službenik, pa prema tome bi treće lice izgubilo uopće pravo tužbe protiv države za to, što je službenik umro. Ali je jasno, da se to protivi svim pravnim načelima.

Evo na jednom samo praktičnom primjeru se vidi neosnovanost odredbe činovničkoga zakona, a u praksi niču iz dana u dan slučajevi, gdje se jasno vidi, da ta ustanova činovničkoga zakona sadržaje i jedan juristički nonsens.

Država treba da bude zaštićena od neopravdanih tužbi, ali za to ima jednu zaštitu kateksohen, a to je neovisno i samostalno sudstvo. Država nije pravna, ako svoju odgovornost zaklanja za odgovornošću činovnika. Ako bude država radi krivnje svojih organa osudjena na plaćanje otštete, nadje ona zakonsku mogućnost, da od svoga službenika naplati nanesenu joj štetu.

Nije uputno, da činovnik lično odgovara na sudu za svoje čine, koji su mnogo puta poduzeti u interesu službe. Zašto da onda službenik osobno odgovara? Kod našeg današnjega zakonodavstva, gdje je kod zbornih sudova obvezatno zastupanje po odvjetniku, dolazi činovnik u nemogućnost, da štiti svoje interese! Ili će moguće državni službenik morati da traži siromaško pravo, da mu bude dodijeljen odvjetnik radi zastupanja?

§ 78. činovničkog zakona, a s tim u vezi i čl. 18. ustava treba da se shodno preinače.

Pravosudje

a) Gradjansko

Za pitanje, da li je kod vrijednosti od 5.000 D. prizivna presuda jednako glaseća, odlučna je samo glavnica. — I prizivni sud je ovlašten nedopuštenu reviziju odbiti.

(Prilog tumačenju st. 3. §-a 596. grpp.)

Zaključak stola sedmorice od 29. X. 1936. br. Rev. 1191.

(Osuda sreskoga suda u Novoj Gradiški od 14. lipnja 1936. br. P. 240/35-6, osuda okružnoga suda od 17. prosinca 1935. br. Pl. 425/35 i zaključak od 3. travnja 1936.)

Na tužbu Č. M. iz T. proti Š. E. iz S. radi isplate legata od 2500 D, što ga je pok. K. A. u svojoj oporuci zapisao tužiteljici time, da ga tužena imade isplatiti po mogućnosti i u obrocima,

sreski sud u N. Gr., pošto je tužena neke odplate dokazala, je izrekao: Tužena Š. E., zemljoradnica iz S. kbr. 119, kao nasljednica pok. P. A. dužna je tužiteljici Č. M. rodj. V. iz T. u ime zapisa iza pok. K. A. platiti iznos od 1950 D sa 6% kamata od 11. svibnja 1935. do isplate, zatim 6% kamata na iznos od 2500 D od 8. studenoga 1928. do 11. svibnja 1930., zatim 6% kamata od 12. svibnja 1930. do 20. kolovoza 1933. na iznos od 2500 D, zatim 6% kamata od 20. kolovoza 1933. do 11. svibnja 1935. na iznos od 2.150 D.

Tužena je dužna tužiteljici naknaditi 4/5 parničnog troška, koji se obredjuje na 340 D, t. j. 272 D za 15 dana pod prijetnjom izvršenja. Parnični se troškovi prebijaju u 1/5.

Okružni sud u Sl. Požegi je povodom priziva tužene sudio:

Pobijana presuda se preinačuje i sudi, da je tužena kao nasljednica pok. K. A. dužna tužiteljici isplatiti ostatak zapisa od 1950 D u roku od tri mjeseca dana po dostavi ove presude time, da za slučaj neplateža u tom roku ima na neplaćeni iznos platiti tužiteljici 6% kamata do potpune isplate. Parnični se troškovi medju strankama prebijaju.

Tužena je dužna naknaditi državnom eraru kraljevine Jugoslavije u polovini iznosa takse, od kojih je tužiteljica oslobodjena bila, a prema propisu taksa prvostepenoga suda — i to za 15 dana pod prijetnjom izvršenja. Time je rekurs tužiteljice glede parničnog troška postao bespredmetan.

Proti potonjoj presudi uložiše obje stranke reviziju i to tužiteljica radi kamata i troškova, a tužena glede roka odredjenoga u prizivnoj presudi, jer da ne odgovara odredbi oporuke: »po mogućnosti i u obrocima«.

Okružni sud je obje revizije odbio zaključkom iz slijedećih razloga: Ovaj kao prizivni sud je prvostepenu presudu povodom priziva tužene preinačio samo u pogledu nuzgredišta, naime roka isplate glavnice i kamata, te u pogledu parničnoga troška, dočim je obzirom na glavni zahtjev, naime isplate svote od 1.950 D presudu prvoga suda potvrdio.

Obzirom na to i na propis §-a 596. od. 3. grpp., jer je revizija nedopuštena trebao je reviziju i jedne i druge stranke već sud prvoga stepena odbaciti po § 601. od. 1. grpp., no kako to taj sud nije učinio, to ovaj kao prizivni sud to čini, jer se i njemu to pravo mora priznati, a to mu je i dužnost obzirom na načelo procesualne ekonomije. Što više za tuženu je presuda ovoga kao prizivnoga suda povoljnija nego presuda suda, pa je njezina revizija tim manje dopuštena.

Stol sedmorice je povodom rekursa tužene protiv toga zaključka zaključio: Rekurs tužene se ne uvažuje.

Obrazloženje: Po prvostepenoj presudi dosudjeno je tužiteljici 1950 D spp., te je to vrijednost spora, o kojem je odlučio prizivni sud. Prvostepeni je sud naložio tuženoj, da ima taj iznos platiti tužiteljici zajedno sa kamatima za 15 dana. Prizivni sud obzirom na prijedlog tužene u prizivu, da se prvostepena presuda preinači i ustanove rokovi, u kojima tužena ima da plati tužiteljici ostatak legata, prvostepenu presudu glede iznosa, koji se ima platiti (1950 D), nije mijenjao, nego je zadovoljio prizivu tužene glede roka isplate, dakle u stvari prvostepenu presudu dopunio samo u smislu prizivnoga prijedloga i odredio rok za isplatu od 3 mjeseca.

Presuda prizivnoga suda je dakle potvrdjujuća, a vrijednost spornoga predmeta, o kojem je odlučio prizivni sud, ne prelazi 5000 D. (§ 596. al. 3. grpp.), pa prema tome revizija nije dopuštena. Ma da prizivni sud u svojoj presudi navodi, da preinačuje prvostepenu presudu, ipak ne postoji nikakovo preinačenje glede iznosa tražbina, nego samo glede roka isplate, a upravo iznos tražbine odnosno vrijednost spora je osnov za prosudjivanje dopuštenosti revizije, a ne rok, u kojem se ima tražbina platiti, pa pošto se i prizivnomu sudu mora priznati pravo, da nedopuštene revizije odbaci (§ 181. Sp.), to se rekurs tužene ne ukazuje osnovanim, te se nije mogao uvažiti.

Priopćio dr. Uroić Mihovil, odvjetnik u Novoj Gradiški.

Uknjižba prava zaloga za služnost doživotnog suuživanja.

Rješidba stola sedmorice od 17. ožujka 1936., br. 1358-2 1935

(Odluka sreskoga suda u Koprivnici od 1. veljače 1935., br. III I. 119/35/5, rješenje apelac. suda u Zagrebu od 15. svibnja 1935.)

Sreski sud u Koprivnici u ovršnom predmetu K. I. iz N. proti M. D. iz P. je odbio ovrhovoditelja s molbom za ovršnu uknjižbu prava zaloga na doživotno suuživanje, uknjiženo u korist ovršenice, radi duga od D 10.854 spp.

Apelacioni sud je riješio: Povodom utoka ovrhovoditelja K. J. preinačuje se napadana odluka prvoga suda, te se na temelju pravomoćne presude sreskoga suda u Koprivnici od 14. ožujka 1934. br. P. 99-33-11. dozvoljuje radi dužnih ovrhovoditelju D 10.834 spp. ovršna uknjižba prava zaloga na pravo služnosti doživotnog uživanja uknjiženog u korist ovršenice M. D. na nekretnine ul. br. 5 p. o. P. time, da se pravo zaloga dozvoljuje samo na plodove, i sudu prvostepenomu nalaže, da radi gruntovne provedbe izda potrebne odredbe.

Obrazloženje: Nedvo beno je da je pravo služnosti doživotnog uživanja lično i da pripada samo ovlaštenomu licu tako, da se ta služnost po § 485. ogz. ne može prenijeti na drugoga, a prema tome niti ovršno prodati. Ipak se služnost uživanja sastoji u pobiranju plodova od tudie stvari bez ograničenja, uz dužnost čuvanja sućanstva (§§ 509. i 511. ogz) tako, da to pravo po svojoj naravi i prema propisu § 1257. ogz. može biti otstupljeno i drugoj osobi u toliko, da samo pravo ostaje ovršeniku, ali da pobiranje plodova u opsegu prava ovršenikova posluži namirenju ovršenikove tražbine.

Po § 485. grpp. (starog) dozvoljeno je gruntovno osiguranje na plodove. To znači, da se namirenje iz opterećene služnosti može tražiti jedino pobiranjem plodova, a nikako prodajom služnosti, pa jer je i u smislu ustanova § 15. zakona o zemljišnim knjigama dozvoljeno osiguranie tražbine na hipoteku, koja se ovdje sastoji u doživotnom uživanju, valjalo je utok uvažiti, kako je to gore učinjeno.

Stol sedmorice je povodom previdnog utoka ovršenice riješio: Previdni utok M. D. otpućuje se i potvrdjuje rješenje apelacionog suda.

Razlozi: Služnosti se ne mogu prenijeti na druga lica (§ 485. ogz.), pa tako ni pravo služnosti doživotnog uživanja (§ 520. ogz.), ali je moguće, da se izvršivanje ovoga prava prenese na drugo lice. To izvršenje može trajati naravno, samo dok je lice ovlašteno na uživanje u životu. Čim je uživanje prava prenosivo, ono je u prometu, a potom i predmet zaloga (§ 448. ogz.). Založiti se može dobrovoljno, a čim je to dopustivo, onda se može plijeniti i sudbenim putem. Svrha pak zaloga nije prodaja njegova, nego namirenje (§ 447. ogz.) vjerovnika. To se pak namirenje ne mora ostvariti dražbenom prodajom zaloga, nego se može ostvariti i drugim načinom n. pr. sekvestracijom, zakupom. Ovi načini izvršenja mogući su i na pravu uživanja. Da se pak i ti načini izvršenja provedu, treba da se steče zalog na pravo uživanja, a taj se obzirom na propise § 451. ogz., §§ 480. i 485. grpp. te § 4. z. o. z. k. može da provede samo upisom u zemljišne knjige. Tome ne stoji na putu propis § 13. z. o z. k., jer u tom propisu nisu navedeni objekti, na kojima se to pravo steći može, nego samo uslovi, pod kojima se na objekte u tom propisu navedene to pravo može steći. Prema tome dopustiva je ovršna uknjižba prava zaloga na pravo služnosti doživotnog uživanja. Utočna žalba ovršenice, da je ona zemljoradnica, pa da se ni stoga ne može dozvoliti ovršna uknjižba, nije uvaživa, jer se uknjižba pa i ovršna dozvoljava samo u cilju obezbjedjenja (čl. 6. U. z. z. od 3. kolovoza 1934. i čl. 21. st. 3. pravilnika).

Priopćio dr. Sučević Franjo, odvjetnik u Koprivnici.

b) Kazneno

Pred sreskim sudom ima mjesta obustavi postupka samo iz razloga, u §-u 379. k. p. iscrpljivo navedenih.

Rješenje okružnoga suda u Zagrebu od 1. listopada 1936. Kž. 92/36/1.

Okružni sud u Z. u krivičnoj stvari protiv F. Lj. iz Z. zbog prestupa protiv imovine kradjom iz § 314. od . 1. st. 1. k. z. na štetu Š. M. povodom žalbe državnoga tužištva u Z. protiv rješenja sres. suda I. u Z. od 4. rujna 1936. posl. br. VI. b. Kps 4574/36/1., kojim je na osnovu § 379. k. p. obustavljen postupak u gornjoj krivičnoj stvari, a po saslušanju držav. tužioca rješio je:

Žalba državnog tužioštva u Z. se na osnovu § 331. od. 3. k. p. uvažava, pobijano rješenje poništava, te prvostepenomu sudu nalaže, da na krivičnu prijavu naredi usmeni pretres i dalje po zakonu postupa.

Razlozi: Po oštećenoj Š. M. kod uprave policije u Z. prijavljeno krivično djelo sadržaje u sebi u objektivnom pravcu biće prestupa protiv imovine kradjom iz § 314. od. 1. st. k. z., te je prvi sud imao u smislu § 376. k. p. na takovu prijavu narediti usmeni pretres, kada nema nijednog od iscrpljivo u § 379. od. 1. k. p. navedenih razloga za obustavu postupka, jer pitanje krivice t. j. pitanje o dokazu činjenica može biti predmet samo usmenoga pretresa i osudjujuće ili rješavajuće presude uslijedile na taj pretres, a nipošto izreke rješenja o obustavi po § 379. k. p., kako je to prvi sud učinio kršeći time napose načelo neposrednosti i usmenosti, usvojeno u našem krivičnom postupku (§ 273. od 3. k. p.) — Valjalo je stoga rješenje prvostepenoga suda poništiti i odlučiti, kako je gore rečeno.

Priopćio Podešva Gabrijel, odvjetnički pripravnik u Zagrebu.

Nije osnovana žalba privatnoga tužioca protiv rješenja o obustavi postupka po §-u 379. u vezi sa §-om 236. k. p., ako nije pristupio nitko za priv. tužioca i ako je njegov zastupnik primio na znanje odlaganje pretresa za odredjeni dan a bez intimata.

Rješenje okružnoga suda u Zagrebu od 1. listopada 1936. Kž. 94/36/1.

Iz razloga: Po § 82. k. p. poziv za glavni (usmeni) pretres dostavlja se u prvom stepenu ili priv. tužiocu lično ili njegovomu zastupniku, kojega je on odredio. U konkretnom slučaju prema zapisniku o usmenom pretresu od 1. svibnia 1936. Kps. 1599/36/8, koji se u smislu § 245. k. p. smatra dokazom za ono, što se dogodilo na tom usmenom pretresu, proizlazi, da je taj usmeni pretres zbog nepristupa svjedoka bio bez intimata u prisutnosti zastupnika stranaka i to za stranku priv. tužioca u prisuću dr. T. kao zamjenika zastupnika priv. tužioca odložen na dan 19. svibnja 1936. time, da će se na taj ponovni usmeni pretres pozvati nedošli svjedoci. Prema tome o tom odloženom usmenom pretresu bio je uredno obaviješćen zastupnik priv. tužioca, pa stoga u smislu prije navedenoga propisa § 82. k. p. nije morao biti na taj odloženi usmeni pretres pozvan lično i sam priv. tužilac. — Prigovor priv. tužioca u žalbi, da zamjenik zastupnika priv. tužioca dr. T. to odlaganje usmenoga pretresa nije uzeo do znanja, jer da nije to potvrdio potpisom zapisnika o usmenom pretresu, je neumjestan, jer prema propisu § 242. od 2. k. p. zapisnik o usmenom pretresu potpisuje samo presudni sudac pretsjedatelj i zapisničar.

Obzirom na ovakvo stanje stvari je prvi sud u smislu § 236. od. 3. k. p. rješenjem opravdano obustavio krivični postupak u nazočnoi krivičnoj stvari, kada na usmeni pretres od 19. svibnja 1936. za priv. tužioca, iako je uredno preko svog zastupnika obaviješten, nitko nije pristupio, to je priv. tužiocu protiv rješenja pristojao samo zahtjev za ponavljanje postupka, koji se je u smislu § 361. od. 2. k. p. imao staviti za tri dana po prestanku nesavladljivih smetnia, koje su ga spriječile, da ne dodje na usmeni pretres, a nipošto prijedlog za produženje postupka odnosno žalba. Kada se dakle uvaži sve ovo do sada istaknuto, valjalo je žalbu i t. d. kao neosnovanu odbaciti i pobijano prvostepeno rješenje potvrditi.

Priopćio Podešva Gabrijel, odvjetnički pripravnik u Zagrebu.

Društvene vijesti

UPRAVNI ODBOR PRAVNIČKOG DRUŠTVA, koji je izabran na godišnjoj glavnoj skupštini od 28. svibnja 1936., konstituirao se na odborskoj sjednici od 15. listopada ovako: Pretsjednik sveuč. prof. g. dr. Edo Lovrić, I. potpredsjednik g. dr. Hugo Werk, II. potpredsjednik septemvir u m. g. Ivan Manzoni, tajnik i blagajnik odvjetnik g. dr. Ivo Politeo. Urednici »Mjesečnika« kao i dosad dr. Lovrić i dr. Politeo. — Ostali odbornici, kao što je već javljeno u izvješću o glavnoj skupštini, pripćenome u br. 6—7 ovogodišnjega »Mjesečnika«, jesu gg.: dr. Andrassy Juraj, Baćac Ivan, dr. Frank Stanko, Herites Vilko, dr. Ivšić Milan, dr. Katičić Natko, dr. Krbek Ivo, dr. Lunaček Vladimir, dr. Matica Miroslav, Pohor Josip, dr. Rižnar Vladoje, dr. Šantek Miroslav, dr. Verona Adalbert, dr. Zuglia Srećko, (dr. Štefanović Jovan zahvalio se uslijed premještenja od upravnoga suda u Zagrebu državnome savjetu u Beogradu). — Pregledatelji računa jesu: dr. Mogan Julijo i dr. Muha Miroslav, a njihovi zamjenici dr. Lukšić Karlo i dr. Tončić Dragutin.

O JUBILEJU DRA. EDE LOVRIĆA, pretsjednika našega društva, izvješćuje zadnji dvobroj 9—10 ljubljanskoga »Slovenskoga Pravnika«. Opisujući ukratko život i rad g. dra Ede Lovrića. List izvješćuje da je odbor društva »Pravnik« u Ljubljani na svojoj sjednici od 18. rujna zaključio, da jubilarcu pismeno čestita. Tim čestitkama pridružilo se i uredništvo »Slovenskoga Pravnika«.

O PREDOSNOVI GRADJANSKOGA ZAKONIKA dao je mišljenje — medju ostalim — i pravni fakultet zagrebačkoga sveučilišta. To mišljenje izradili su njegovi profesori gg. dr. Bertold Eisner i dr. Mladen Pliverić. Pravničko društvo namjerava taj njihov rad izdati štampom, jer bi bilo šteta, da se i šira pravnička javnost ne upozna s njihovim primjedbama. One će služiti ne samo budućemu tumačenju gradjanskoga zakonika, nego i općoj pravnoj naobrazbi. No jer izdanje takve knjige, koja će opsezati skoro 40 tiskanih araka, dakle oko 600 stranica, iziskuje prilično novaca, otvaramo na tu knjigu supskripciju. Knjiga će stajati, nakon što bude dana u promet D. 100; ali oni, koji pošalju unaprijed t. j. do konca o. g. novac, dobit će ju za D. 60. Molimo, dakle, članove, da se izvole tom prilikom poslužiti, pri čemu izrazujemo nadu, da će članovi brojnim odzivom olakšati Pravničkome društvu izdanje djela zagrebačkih profesora. Novac neka se šalje poštanskom uputnicom na adresu: Pravničko društvo, Zagreb, Svačićev trg 4, ili još zgodnije na račun Pravničkog društva kod Poštanske štedionice broj 35515. Kod svakog poštanskog ureda dobije se bianco-uplatni list.

UREDNIŠTVO ponavlja i ovaj put upozorenje iz zadnjega trobroja, da se u uredništvu nagomilalo vrlo mnogo gradiva, tako da će gg. pisci morati biti strpljivi i čekati eventualno i više mjeseci, dok im radovi budu uvršteni. Radi tolikog broja rukopisa i radi nemogućnosti, da se opseg »Mjesečnika« iz financijalnih razloga poveća, bilo bi uputno, da rasprave budu što kraće i konciznije.

Literatura

DR. NIKETIĆ GOJKO: Zakon o činovnicima (Objašnjenja, praksa, sporedno zakonodavstvo). — Beograd 1935., str. 750. PRAVNA MISAO, časopis nove generacije, Beograd br. 7/8 sadržaje: Problem mira i filozofija prava (dr Tašić Djordje), Narodni front i ranije koalicione vlade (Masleša Veselin), Hrvatska seljačka misao (dr. Zužić Marko), Metode konstrukcije konkretnog u apstraktnim naukama (Pašukanis); sudska kronika; kritički pregled knjiga; uporedno pravo: Ustav republike Španije; Zakon o obligacijama poljske republike; pravni rječnik; bilješke, bibliografija, pregled časopisa.

DR. KRBEK IVO: Zakonitost i pravo. Posebni otisak iz »Mjesečnika« br. 4—7. Str. 52; cijena 20 D. Naručuje se kod knjižare Kugli.

DR. JABLANOVIĆ I.: Bogomilstvo ili Paterenstvo. Mostar 1936., str. 68. Pisac prelazi od Manihejizma, iz kojega se je razvilo bogomilstvo, na razvoj bogomilstva u Bosni, govori o borbi protiv njega, te o njegovim posljedicama i nestanku. Pošto je bogomilstvo igralo znatnu ulogu u životu hrvatskoga naroda, zanimljiva je ova studija i za šire krugove, a ne samo za naše povjesničare.

MAKLECOV ALEKSANDER: Kriminalna sociologija in etika. (Posebni otisek iz »Slovenskega Pravnika«). Ljubljana 1936., str. 10.

DR. MUNDA AUGUST: Preklic predloga (§ 85. k. z.) in umik zasebne tožbe (Posebni otisek iz »Slovenskega Pravnika«). Ljubljana. 1936. str. 31.

Dr. EISNER BERTOLD: Das Eherecht im jugoslawischen Vorentwurf und im tschechoslowakischen Entwurf eines bürgerlichen Gesetzbuches. — Eine vergleichende Betrachtung als Beitrag zur Würdigung dieser Entwurfe. (Sonderabdruck aus der Festschrift für Dolenc, Krek, Kušej und Škerlj zu ihren sechzigsten Geburttage). — Ljubljana 1936., str. 76. Pisac se u koječem ne slaže sa odredbama predosnove, odnosno osnove, ali na koncu kaže: »Kao cijelost uzete zadovoljavaju obje osnove. One se imaju pozdraviti kao zdravi dalji razvoj prava opć. gradj. zakonika, na osnovama kojega s pravom čvrsto ostaju«.

JOVANOVIĆ SLOBODAN: Poratna država. Beograd 1936.

MÉLANGES offerts à Ernest Mahaim par ses collégues, ses amis, ses élèves. Paris 1935. Tome I. Sciences économiques et sociales. Tome II. Sciences juridiques.

HAEMMERLE JEAN: La coutume en droit des gens d'après la jurisprudence de la C. P. J. I. Paris 1936

HOULARD MAURICE: La nature juridique des traités internationaux et son application aux théories de la nullité, de la caducité et de la révision des traités. Bordeaux 1936.

ANNUAIRE statistique de la Société des Nations. Genève 1936.

BALLADORE PALLIERI GIORGIO: La guerra. Padova 1935. Trattato di diritto internazionale. Vol. VIII.

BERLINER MICHAEL WOLFGANG: Vereinbarungen über den Gerichtsstand im internacionalen Rechtsverkehr. München 1936.

DAS KOMMENDE DEUTSCHE STRAFRECHT. Bericht über die Arbeit der amtlichen Strafrechtskommission. Herausgegeben von Franz Gürtner. 2. Auflage. Berlin 1936. Besonderer Teil.

Svaštice

KONKORDATI IZMEDJU SV. STOLICE I RAZNIH DRŽAVA. — Nakon svjetskoga rata zaredalo je sklapanje konkordata izmedju Sv. Stolice i država. Konkordate su u ovo zadnje vrijeme sklopile: Letonska 1922. g.; Bavarska 1924. g. (ratificiran 1925. g.); Poljska 1925. g.; Litva 1927. g.; Čehoslovačka (modus vivendi) 1927. god. (ratificiran 1928. god.); Portugalska 1928. i 1929. god.; Rumunjska 1927. god. (ratificiran 1929. god.) sa dopunkom od 1932. god.; Italija 1929. god.; Pruska 1929. god.; Badenska 1932. god. (ratificiran 1933. god.); Njemačka (Reich) 1933. god.; Austrija 1933. god. (ratificiran 1934. god.). Konkordat sa Rumuniskom je prvi konkordat, koji je nakon svjetskoga rata sklopljen sa državom, kojoj je pučanstvo u glavnom pravoslavne vjeroispovijesti. Prije toga je bio sklopljen konkordat izmedju Sv. Stolice (pape Pija IX.) i pravoslavne Rusije (cara Nike I.) god. 1847. a neposredno prije svjetskoga rata izmedju Sv. Stolice (pape Pija X.) i pravoslavne Srbije god. 1914. Ovaj potonji konkordat poradi dogodovština u svjetskom ratu nije mogao biti proveden. Nakon svjetskoga rata stalo se je već od god. 1922. raditi na tome, da se sklopi konkordat izmedju Sv. Stolice i naše nove države. Te je naime godine bilo odredjeno posebno povjerenstvo za proučavanje toga važnoga pitanja. God. 1925. vodjeni su u Rimu, kamo je bilo odaslano od naše države posebno izaslanstvo, pregovori o tome. No stvar je bila odgodjena, dok nisu pregovori opet 1931. i 1933. god. nastavljeni i u

glavnom dovršeni tako, da je konkordat konačno sklopljen i potpisan 25. srpnja 1935. Odmah nakon nastupa sadašnjega ministarstva u Beogradu javljalo se, da će biti hitno sazvana Narodna skupština u svrhu uzakonjenja ovoga konkordata. No prema novinskim glasovima podnesen joj je istom ovih dana prijedlog zakona o njegovu zaključenju. Za ovaj konkordat se zanima i naša srpsko-pravoslavna autokefdena crkva, pa — kako novine javiše — već nekoliko dana u Beogradu zasjeda arhijerejski sabor, koji da ima na dnevnom redu i raspravu o konkordatu, podnesenom Narodnoj skupštini. *L.*

PROMJENE U SUDSTVU. — U zadnje vrijeme došlo je ponovno do više promjena u sudstvu na području Apelacionoga suda u Zagrebu; važnije su: pretsjednikom Apelacionoga suda u Zagrebu imenovan je g. dr. Otokar Kondrat, dosad član istoga suda. — Dosadanji vrh. drž. tužilac u Zagrebu g. Stevan Breberina premješten je Stolu sedmorice, dok je g. dr. Dinko Ružić, dosad sudac Stola sedmorice, imenovan na mjesto g. Breberine vrhovnim državnim tužiocem. Najstariji zamjenik vrh. drž. tužioca u Zagrebu g. Vladimir Stopić premješten je u istome svojstvu u Novi Sad. — G. Mate Malinar, koji je zadnjih mjeseci vršio dužnost drž. tužioca u Zagrebu, imenovan je pretsjednikom Okružnoga suda u Zagrebu. Državnim pak tužiocem u Zagrebu imenovan je g. dr. Lujo Rakoš, dosad drž. tužilac u Slav. Požegi. — Suci Apelacionoga suda u Zagrebu gg. Janko Nežić, Petar Škreblin, Nikola Vukelić i Vjenceslav Mudrovčić imenovani su sucima Stola sedmorice u Zagrebu. — Suci Okružnih sudova, i to gg. Ivan Jasprica, Baltazar Prelec i Gjuro Mraz iz Zagreba, Ivan Filipović iz Srem. Mitrovice, Franjo Piskač iz Gospića, dr. Josip Britvec iz Bjelovara imenovani su sucima Apelacionoga suda u Zagrebu. — Zamjenik drž. tužioca Zagrebu g. dr. Benjamin Maurović premješten je Okružnome sudu na Sušak, a sa Okružnoga suda u Sušaku premješten je g. dr. Dragomir Zorović drž. tužiоštvu u Zagreb kao zamjenik.

PRAVNIČKE KNJIGE kod nas se baš mnogo ne kupuju, pa u koliko nisu namijenjene studiju djaka na sveučilištu, njihovi izdavači i autori ne prolaze s njima financijalno dobro. Ipak to nije opravdanje za izvjestan način, na koji neki pisci i izdavači nastoje raspačati svoje knjige. Taj način sastoji u tome, da se knjige, makar nisu naručene, šalju jednostavno poštom pojedinim pravnicima — a naročito se među odvjetnicima biraju takve žrtve — i pošiljci se priloži pošt. ček. Dotičnome, kome se ovako dostavlja knjiga, ne preostaje drugo, nego da ili plati ili da ju vrati natrag, ali ako učini i potonje, ima troška za porto a i posla s otpremom. Zato je takav način rasturavanja pravničkih knjiga vrlo nezgodan i neukusan. Mogu se slati prospekti i objave o izdanim knjigama, može ih se čak i po agentima rasturavati, ali nikako ne ide, da ih se nameće na način, koji ljudima zadaje troška i posla. Bude li se tako nastavilo, morat će se oni, kojima se na taj način dostavljaju knjige, odreći svake susretljivosti i držati se strogo pravnih propisa t. j. niti slati novac niti vraćati knjigu. Nitko nije ovlašten ovakvim načinom drugoga obvezavati na posao vraćanja knjiga. Onaj, koji takvu knjigu primi, obvezan je jedino, da ju drži kod sebe, a tko ju je poslao, ima da si ju sâm pridigne. Tako će se najuspješnije stati na put prigovorenome načinu raspačavanja knjiga. Mi vjerujemo, da ima vrlo dobrih knjiga, za koje bi njihovi pisci zavrijedili, da obilnom prodajom budu honorirani, ali nije dostojno njih, da si honorar na takav način pribavljaju. Imućnijemu dijelu pravnika valja zamjeriti, što obilnijim kupovanjem knjiga ne podupire domaću pravnu književnost, ali valja uvažiti, da je taj dio pravnika razmjerno malen prema onim pravnicima, koji danas uslijed lošijih materijalnih prilika jedva udovoljavaju i najnužnijim potrebama života, a kamo li da još kupuju knjige, koje bi, doduše, i sami vrlo rado htjeli imati, ali koje iz spomenutoga razloga pretstavljaju danas za njih još nedostižni luksus. Vrijedi to ne samo za suce i državne činovnike, nego i za pretežni dio odvjetnika.

† VERMERSCH ARTHUR. — U mjesecu srpnju ove godine umro je u Louvainu ovaj znameniti Isusovac. Nakon svršenih bogoslovnih nauka bio je najveći dio svojega života profesor, od god. 1918. i u Rimu na Gregoriani, gdje je među ostalim predavao i sociologiju. Bavio se također kanonskim, naročito ženidbenim pravom. Kao učenjak je bio mnogo cijenjen, pa ga je madjarsko sveučilište u Budimpešti odlikovalo doktorom honoris causa.

Odbor petorice, izabran na skupštini Pravničkoga društva u Zagrebu od 28. svibnja 1936., je zaključio, obzirom na velike dugove članova i pretplatnika, da te zaostatke realizira putem tužbe sudu protiv onih članova, za koje je našao, da mogu platiti a dulje su zaostali. To je prvi put, što Pravničko društvo nakon 62 godine svog opstanka pribjegava takvome sredstvu, ali ono je prisiljeno dužnošću prema svojoj svrsi i jer ne može dozvoliti, da veliki imetak, koji sastoji u tim tražbinama bude izgubljen. Pravničko društvo se nada, da će nemarni članovi naknadnim uplatama još kroz tekući mjesec otkloniti od sebe sudsku tužbu, pa da će i inače svi sa uplatama zaostali članovi podmiriti svoj dug. Svaki član je već početkom godine primio opomenu, koliko je dužan, a opomeni je bio priložen ček pošt. štedionice. Ako je ček izgubio, može platiti biancočekom, koji se dobiva kod svakog poštanskog ureda, a na kojem neka samo ispuni broj računa Prav. društva: 35.515.

Po §-u 4. pravila
Pravničkoga društva

kao pravi članovi mogu društvu pristupiti samo oni, koji su apsolvirali pravne nauke.

Pravi članovi plaćaju u ime članarine godišnje:

ako su suci, javni činovnici ili odvjetnički perovodje . . . . . D. 60

ako su odvjetnici i uopće pripadnici slobodnih zvanja . . . . . D. 120

Tko istom pristupa društvu kao član, plaća osim toga upisninu jednom za uvijek, koja je jednaka mjesečnoj (od gornje svote dvanaesti dio) članarini.

Prijava za pristup u društvo šalje se tajništvu (Zagreb, Svačićev trg 4), kamo se šalju i svi dopisi i novčane pošiljke, koje se tiču društva.

Najjeftinije je i najpraktičnije, te omogućuje svestranu kontrolu, ako se članarina i uopće novac doznačuju putem poštanske štedionice. Broj računa Pravničkoga društva kod Poštanske štedionice u Zagrebu — **35515.**

Pravi članovi dobivaju »Mjesečnik« besplatno. Nečlanovi plaćaju u ime pretplate godišnje D. 120; djaci i drž. činovnici plaćaju pogodovnu pretplatu od D. 60.

Reklamacije za »Mjesečnik« moguće je uvažiti samo onda, ako ne stignu prekasno, a valja ih upraviti tajništvu, Zagreb, Svačićev trg br. 4. Spisi za uredništvo »Mjesečnika« neka se šalju u Jurjevsku ul. 51 ili Svačićev trg 4.

TISKARA „MERKANTILE" (HUTRIŠA I SEDMAK), ZAGREB